

Poznanky z chronológie baníctva a železiarstva v Dobšinej a okolí

Baníctvo, vo svojej podstate, je tak staré ako ľudstvo. Človeku, už od samého začiatku jeho existencie, na splnenie požiadaviek slúžila príroda. Prírodné prostredie vtedajšiemu človeku poskytovalo nielen surovinu na výrobu nástrojov, ale aj potravu, rôzne použiteľné kamene, či farbivá. Počas ich získavania nadobudol nové skúsenosti, postupne spoznával okolité prostredie, rozvíjal svoje aktivity a uplatňoval nové spôsoby získavania nevyhnutných surovín, zo začiatku na povrchu, neskôr aj podzemne.

Bez prírodných surovín, získavaných z najväčšej časti baníckou činnosťou, by nedošlo k rozvíjanie spoločenskej výroby, i keď je pravdou, že toto počas svojej histórie bolo aj príčinou rôznych nerozumiení, či súdnych konaní alebo právnických sporov.

Dôležitosť banskej činnosti pri získavaní surovín, predovšetkým kovov, si v priebehu dejín uvedomovali panovníci a tak v záujme zabezpečovania svojich príjmov, sa vydávaním rôznych nariadení a udeľovaním privilégií snažili, banskú činnosť a s ňou súvisiace odvetvia, usmerňovať. V 12.-13. storočí skoro polovica kráľovských príjmov pochádzala z banskej činnosti. V nasledujúcich storočiach vznikali strediská ťažby medi a jej spracovania, ako aj razenia peňazí ako súvisiace odvetvia. V dnešnom ponímaní, niektoré tieto činnosti už k baníctvu nepatria, ale do 17.-18. storočia baníctvo a hutníctvo súvisiace s prípravou kovov na razenie peňazí, patrili spolu ako obor nazývaný montanistika, ktorý podliehal pod banskú a peňažnú komoru. V 14. – 15. storočí sa začali formovať banské oblasti v okolí.

V nasledujúcej časti tohto textu uvádzame vybrané udalosti podľa dostupných podkladov v časovom slede.

Chronologické údaje

❖ asi 150 n. l.:

- Claudius Ptolemaeus uvádza, že v údolí Hnilca a okolí boli roztrúsené osady kvádov, ktorí sa zaoberali baníctvom

❖ okolo roku 1000:

- po korunovácii kráľa Sv. Štefana razili strieborné denáre z ušľachtilých kovov získavaných v rudných baniach; razenie peňazí tak malo súvislosť s dobývaním surovín

❖ rok 1002:

- prvá zmienka o kráľovskej komore; podľa zachovaného dokumentu kráľ Štefan mal správcu príjmov tzv. „camerarius“, ktorému podliehali colníci, prevozníci soli a raziči peňazí

❖ rok 1185:

- baníci zo Saska osídľujú **oblasť Spiša**

❖ rok 1243:

- kráľ v rovnakom období listinou z 25. júna daroval Bebekovcom banské osídlenia **Plešivec, Štítnik a Dobschau** (Dobšiná)
- v darovacej listine Bela IV. o štítnických a plešivských majetkoch sa prvý raz spomína názov **Topsucha** (Dobšiná)

rok 1300:

- Václav II. vydáva v štyroch zväzkoch banský poriadok „Ius regale montanorum“ (Kráľovské banské právo), ktorý je považovaný za najdokonalejší banský poriadok európskeho stredoveku

❖ rok 1320:

- začína sa rozširovať uplatnenie železiarskych hámrov, poháňaných vodným kolesom, kde sa polotovár z taviacich pecí ďalej spracovával; zdvíhacia násada, pripojená k hriadeľu, prenášala otáčavý pohyb na pulzujúci, využívaný na pohon stúpu alebo dúchadiel; toto technické riešenie sa v nasledujúcom období rozšírilo do všetkých banských oblastí

❖ rok 1325:

- bola založená banská osada **Dobšiná** (Dobschau); v území dobývali zlato a striebornosné rudy, neskôr medené, železné, niklové, kobaltové a ortuťové rudy; osídlenie v roku 1417 dostáva výsady banského mesta (*pozn.: ojedinelý údaj – mohlo by sa aj predpokladať, že ide o omyl*)

❖ rok 1326:

- bolo založené osídlenie **Dobšinej**

Hodnoverný dobový odpis zakladajúcej listiny Dobšinej z roku 1326

❖ rok 1328:

- kráľ Karol Róbert udeľuje **Dobšinej** a Štítniku krupinské právo

❖ rok 1344:

- najstaršia zmienka o mlyne na rudu, železiarskom hámre (*domus fabrilis ... vulgo hamor*) v **Štítniku** uvedená v maďarskej listine; právo banského mesta, založeného baníkmi zo Saska, udelil v roku 1328 Karol Róbert (*pozn.: hámor – slovo nemeckého pôvodu znamená zariadenie poháňané vodným kolesom, ktorého pohyb sa prevádzal na stupy, kovácke buchary alebo dúchadlo taviacich pecí*)

❖ rok 1363:

- prvá písomná zmienka o baníckej osade **Nižná Slaná**; v začiatkoch tu dobývali železnú rudu, neskôr sa stala známou ťažbou ortuťovej rudy

❖ rok **1408**:

- prvá písomná zmienka o hámre v **Dobšinej** (domus laborata); zo súdnej dohody medzi oboma vetvami Bebekovskej rodiny, uzavretej pred jasovským konventom, vyplýva, že severovýchodne od mesta sa v kopcoch nachádzajú bane na železnú rudu a v údolí pri rieke Hnilec sú hámre

❖ rok **1466**:

- v oznámení gemerského podžupana Mikuláša Drencheni pre Ladislava Palóczyho sa uvádza existencia **dobšinských medených baní**

- listu podžupanovi a krajinskému sudcovi L. Palóczimu vyplýva, že Juraj Bebek násilne obsadil hámor Jirgsteller pri rieke **Hnilec**, ktorý vlastnila štítnicka Ilona Bebek

❖ rok **1472**:

- v listine kráľa Mateja zo dňa 19. septembra sa uvádza, že v chotári **Štítnika a Dobšinej** sú pri toku Hnilca taviace pece na železo a vulgo hámor (... Gelmezc folyó mellet levő vasolvasztójukról, vulgo Hamor-ról)

❖ rok **1474**:

- kráľ Matej písomne udelil súhlas rodine Štítnickej na dobývanie zlata, striebra, medi a iných rúd na majetkoch v **Dobšinej** a ďalších

❖ rok **1475**:

- podľa majstra Laurenca Temesváriho boli v zníženinách okolo Schwartzbergu v chotári **Dobšinej** bane na medenú rudu, ktoré sa stali predmetom súdneho sporu medzi oboma vetvami Bebekovskej rodiny a Jánom Zápolya

❖ rok **1476**:

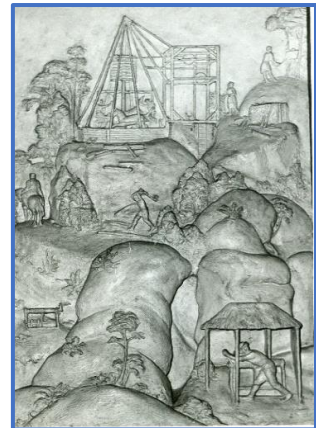
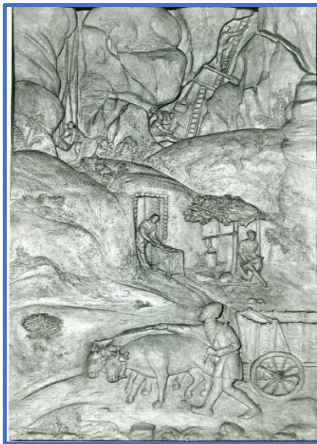
- dňa 22. augusta budatínska kapitula oznamuje kráľovi Matejovi, že na splnenie súdneho a jeho rozhodnutia, boli vyslané zodpovedné osoby a v ich dôveryhodnom vyjadrení sa uvádza, že v území medzi Dobšinským potokom a riekou Hnilec na **Zembergu** sa nachádzajú medené bane a hámre, ktoré patria do chotára **Dobšinej**

❖ rok **1507**:

- v listine Vladislava II. sa uvádzajú železo rudné bane a hámre v **Dobšinej**

❖ rok **1513**:

- bol vyhotovený oltárny obraz „Metercia“ v **Rožňave**, zobrazujúci aj dobové výjavy baníctva a hutníctva, táto neskorogotická maľba sa považuje za najkrajšie zobrazenie vtedajšej banskej a hutníckej techniky, v pozadí je vyobrazená aj tzv. slovenská pec

Oltárny obraz „Metercia“ z roku 1513 s banskými a hutníckymi výjavmi v pozadí a fotografie sadrových odliatkov banských a hutníckych výjavov z pozadia obrazu (expozičia Baníckeho múzea v Rožňave)

❖ rok **1518**:

- Ľudovít II. dekrétom formuluje slobodné práva „kráľovských“ baníkov

❖ rok **1549**:

- Ferdinand I. nariaďuje dolnorakúskej Komore, aby pre dolnouhorské banské mestá vypracovala nový banský poriadok

❖ rok **1551**:

- do prevádzky dávajú , ako prvú v krajine, priemyselne prevádzkovateľnú železolejársku mašu v **Dobšinej**; neskôr výhradne iba takýto typ „dobšinskej maše“ t. j. šachtová pec na drevné uhlie, bol predchodcom vysokých pecí

❖ rok **1552**:

- Ferdinand I. dekrétom stanovuje baníkom príslušné privilégia

❖ rok **1560**:

- v zápisnici evanjelického muránskeho seniorátu sa udáva, že hámor Andreae Lénárta bol vybavený tromi pecami

❖ rok **1569**:

- pre turecké napadnutie dolného Uhorska, Maxmilián I. prípisom nariaďuje **banským mestám**, aby vymenovali haviarskych kapitánov (Hewerhauptmann – vájárkapitány), úlohou ktorých bude vojnová organizácia baníkov, menovanie úradníkov a prostredníctvom ustanovených skupín zabezpečovať ochranu mesta

❖ rok **1570**:

- prvá písomná zmienka o primitívnej výrobe železa vo **Vyšnej Slanej**

❖ rok **1584**:

- vojsko tureckej ochrany Filakovského hradu napadlo a vyplienilo banské mesto **Dobšínú**

❖ okolo roku **1585**:

- účinnosť Maxmiliánovho banského zákonníka rozširujú aj na oblasť **horného Uhorska**

❖ rok **1628**:

- dňa 16. januára Juraj Stempel z **Dobšinej** odkúpil od súrodencov dedičný diel z pecí, hámrov a baní

❖ rok **1629**:

- dňa 23. februára Gregor Franz z **Dobšinej** uznáva, že gelnickému obyvateľovi Jánovi Starkovi dlhuje 56 q ocele, ktorý dlh vyrovná v splátkach a výrobky odvezie na vlastný náklad do Rožňavy, pričom oceľ musí byť vyhotovená z kvalitného hutníckeho železa

- keďže **dobšínčan** Juraj Stempel dlhoval Vincentovi Kaiserovi, obyvateľovi Spišskej Novej Vsi 100 q ocele, tak mu dňa 8. októbra predal celú železiarsku výrobu (všetky hámre a maše aj s príslušenstvom, ako aj bane na siderit v jeho vlastníctve)

- dňa 23. októbra Vincent Stubner z **Dobšinej** dlhoval Vincentovi Kaiserovi zo Spišskej Novej Vsi 326 forintov a preto mu predal celú svoju železiareň (všetky hámre a mašu s príslušenstvom a tiež bane Enderberg, Schoszberg, Stubners Matz Berg)

❖ rok **1632**:

- dňa 6. júna ohlásila Uliana Benedek sudcovi, že svoj hámor v **hnileckom údolí** predala Danielovi Kreutzerovi za 650 forintov a požiadala o schválenie

❖ rok **1640**:

- dňa 19. decembra Gregor Franz predáva železiareň za predajnú cenu 600 forintov a 18 q ocele Ľudovítovi Szontághovi z **Dobšinej** (mašu a hámor s príslušenstvom a všetky bane)

❖ rok **1641**:

- dňa 5. januára sa Gregor Franz dohodol so súrodencami, že za prevzaté pece a oceľový hámor dá 130 forintov a 3 q ocele; za prípadné porušenie dohody sa stanovuje pokuta vo výške 200 forintov

❖ rok **1656**:

- dňom 14. februára bol s konečnou platnosťou ukončený spor medzi Andrejom Janosikom a protistranou Krištofom Luxom a Jánom Szontághom o neoprávnenej ťažbe v banskom poli Hübelchen v chotári **Dobšinej**

❖ rok **1660**:

- podľa závetu Kritstiána Luxa zo dňa 25. novembra, synovia súrodenci Andrej a Pavol zdedia dva hámre, miesto pre hámor (in der Gölnitz, welche vor dessen Pakkes Hannesens gewesen), pílu, najvrchnejší hámor Szontághovcov (beim Stohlhämern) a bane v Hübelchen a iné bane v okolí **Dobšinej**

❖ rok **1677**:

- podľa majetkového súpisu Spišskej komory bol v **Rejdovej** v prevádzke železný hámor, ktorý si Ján Csurýnyi prenajímal od obce

❖ rok 1678:

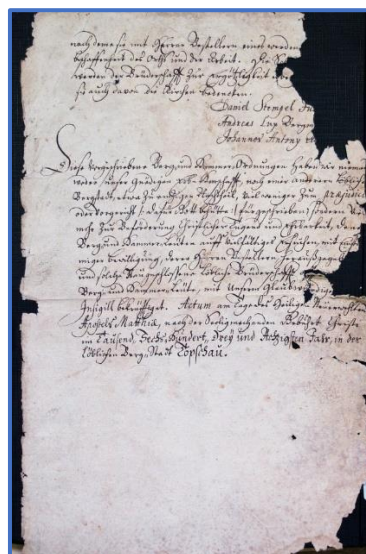
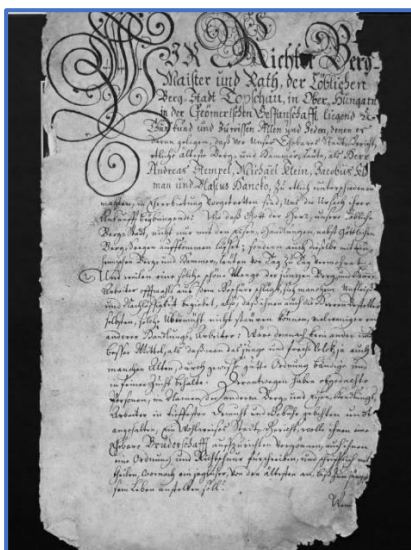
- dňa 4. januára Ján Janosik predáva za cenu 400 forintov hámor v **Dobšinej** Andrejovi Stempelovi (ober – halb Topschen und allen Eisenhämmern liegend)

❖ rok 1680:

- Daniel Fischer postavil v **Dobšinej** vysokú pec ako prvú v krajine (*pozn.: v zmysle neskorších poznatkov údaj nie je spoľahlivý*)

❖ rok 1683:

- v **Dobšinej** spisujú banský a hutnícky poriadok (Berg-und Hammer-Ordnungen ... in der Löbliche Bergstadt Topschau)

Prvá a posledná strana poriadku pre bane a hámre v Dobšinej z roku 1683

❖ rok 1685:

- Pavol Lányi postavil v **Revúcej** vysokú pec podľa vzoru dobšinskej pece, čo umožnilo ďalší rozvoj baníctva v Železníku

❖ rok 1687:

- najstaršia zmienka o ťažbe rumelky v hone Cinopelkamm **pri Rakovci**

❖ rok 1689:

- dňa 4. apríla Tobiáš Szontagh za 68 forintov odkupuje od Andreja Stempela bane v banských poliach na Langenbergu v **dobšinskom** chotári

❖ rok 1690:

- na území obce **Vyšná Slaná** boli dva hámre

❖ rok 1696:

- Matúš Gömörer so spoločníkmi ťažil v starých medených baniach v oblasti Hellchen

❖ rok **1697**:

- pred banský súd predstúpil občan Eliáš Kaiser so žiadosťou o zapísanie baní, ktoré prislúchajú k dvom hámrom; tieto bane sú v oblasti Biengarten, nad Ross-Pink, Scheib, Massörtern, Altenberg, Gugel, Beckenberg, Langenberg a iné
- Eliáš Antony požiadal o zápis do banskej knihy dávnejšie pridelených baní na medenú a železnú rudu v oblasti Beckenberg, Silver-Zech, Gelehn, Nickel Hannes Grund, Gugel, Krebsseüffen
- Eliáš Antony vlastnil 4 banské polia na Silberzeckene, kde boli bane na „bielu medenú“ rudu
- v oblasti Krebsseufen boli v prevádzke tri bane na ortuťovú rudu

❖ rok **1700**:

- kráľ Leopold I. vydáva pre uhorské banské mestá lesný patent (kráľovské nariadenie)
- v obecnej kronike **Rejdovej** sa nachádzajú informácie o existencii stupy na drvenie medenej rudy
- dňa 27. septembra požiadal Gašpar Szontágh v mene schwartzenbergsko-gápelskej banskej spoločnosti o potvrdenie už dávnejšie pridelených 16. banských mier

❖ rok **1704**:

- mesto **Dobšiná** vlastnilo baňu na striebro a meď na Winzogu, ktorú neskôr opustilo

❖ rok **1705**:

- František Rákóczi II. vymenuje Pavla Lányiho za vojenského komisára pre výrobu liadku a strelného prachu resp. teda za priemyselného dozorcú; Lányi v tomto postavení dal potom postaviť viacej pecí

❖ rok **1714**:

- Štefan Csiba vo svojej práci „Dissertatio historico-physica de montibus Hungariae, metallis et lapidus“, vydané v Trnave, okrem iného opisuje aj výskyt kamenného uhlia v okolí **Žiliny** a **Dobšinej**

❖ rok **1715**:

- Pavol Lányi dal niže mesta **Dobšiná**, vedľa Kaiserovho hámra, postaviť železiarsku výrobnú nazvanú ako klepací hámor (Klapperhammer), kde vykúvali železné nástroje
- Daniel Budeus, Jozef Martin Saler a Eliáš Kaiser v oblasti Winzog otvorili štôľňu a šachtu, ktorá do roku 1731 bola viackrát mimo prevádzky a potom bola zanechaná

❖ rok **1717**:

- dňa 17. decembra požiadali Michal Antony a Juraj Koschik o jedno banské pole „auf Eissen Stein in Hürntzgründel“

❖ rok **1718**:

- Ján Lányi uzatvára dňa 17. októbra dohodu s mestom **Dobšiná**, v zmysle ktorej za poplatok 12 toliarov ročne, môže z mestských lesov pri železiarni v oblasti Krebsseifen vyrobiť toľko dreveného uhlia, koľko je pre hutnícku prevádzku potrebné
- Pavol Lányi v železorudných baniach v oblasti Graetchen našiel aj meď
- Gašpar Szontágh, Eliáš Kaiser, Šimon Gál a Endre Kaiser vlastnili v oblasti Stempelschauer 24 banských polí

❖ rok **1720**:

- dňa 7. októbra Jozef Martin Szaler, po zaplatení poplatku, požiadal o 10 uhľových miest (Stedten) pre taviareň medi nachádzajúcej sa niže mesta

- Pavol Lányi dňa 29. januára začal vykonávať prieskumné práce na kamenné uhlie v oblasti Hanneshő (... wo von Hanneshő Wernarer Steig in die Gilnitz kombt und der Gölitz nach Runter ...)

❖ rok **1721**:

- veľmi významnou bola štôľňa Sv. Jána (Szt. János tárna), ktorú v Tittersgrunde založil Pavol Lányi

❖ rok **1722**:

- bola postavená najstaršia vysoká pec v **Dobšinej** pri rieke Hnilec pre Pavla Lányiho

Vysoká pec na Hnilci koncom 19. storočia

❖ rok **1723**:

- mesto **Dobšiná** bolo oslobodené od poplatkov z baníckej činnosti
- Michal Petrovič dňa 24. mája ohlásil, že v hĺbke honu Birkeln bude vykonávať prieskum na „skalný ľan“ (kôlen, Stein Flach) a ak mu bude dovolené, nespôsobí nikomu škodu – čo je prvá zmienka o výskyte azbestu v **Dobšinej**, banský podnikateľ Pavol Lányi tak získal kutacie právo a začal s pokusnou ťažbou
- Alexander Csáky na mieste pôvodnej medenej huty v **Stratenej** postavil vysokú pec a železiareň

❖ rok **1724**:

- mesto **Dobšiná** požiadalo o pridelenie 16. banských polí na Silberzechu

❖ rok **1725**:

- vyšnoslanskí železiari **Ján a Martin Sebők** vlastnili štyri bane v Biengartene, 5 baní v oblasti Scheibe a 6 baní na Altenbergu; Pavol Lányi vlastnil železorudné bane na Scharfenbergu
- Ján Detrik Herrich v oblasti Gugel otvoril štôľňu Erzsébet, kde dobýval ortuťovú rudu

❖ rok **1728**:

- dňa 18. februára Martina Pack_a, ktorý pre Andreja Remenika ťažil železnú rudu v bani Graetchen, zosunutý kopec zavalil

❖ rok **1730**:

- mesto **Dobšiná** dňa 13. marca založilo na Windsogu povrchový lom na dobývanie kameňa pre výmurovku taviacich pecí
- Pavol Lányi dal postaviť v **Rejdovej**, na mieste dnes nazývanom Huta, vysokú pec

❖ rok **1738**:

- Matúš Gömöri v Buchwalde na starých haldách pri bývalej taviarni vyberal meď

❖ rok **1743**:

- vznikol spolok banských robotníkov v **Dobšinej**, ktorého pravidlá potvrdil banský súd 10. februára

❖ rok **1745**:

- Mária Terézia nariadením rozhodla o založení nezávislej inštitúcie na spravovanie baníctva a razenia peňazí tzv. Dvorný výbor (Hofkommission Berg – und Münzwesen); v roku 1747 kráľovná preklasifikovala Dvorný výbor na kolégium Riaditeľstvo baníctva a mincovníctva (K. k. Münz – und Bergwessens-Direktion – Hofkollegium)

❖ rok **1747**:

- dňa 24. apríla požiadal Gašpar Benigni o pridelenie viac ako sto rokov opustenej bane „tesnyarka“ v hone Neuweg nad medenou baňou Gašpara Szontágha v chotári **Dobšinej**

❖ rok **1751**:

- Gašpar Szontágh dňa 6. marca požiadal o odročenie na bane vo Vlčej doline, dva šachty na Kräbseüffene na rudu a rumelku, starú štôľňu v Nikls Hannes grund, Johann štôľňu a šachtu Micholova v chotári Vlachova (zwei Stollen in Wolffsseüffen, welche unter die Ebene gehen, zwey Schächte in Kräbseüffen auf Ertz undt Zinober, Einen Neü vergewältigten undt zugleich aufgerichteten alten Stollen in Nikls Hannes grund mit zugegebenen zunahmen Johannj Stolln. Diese alle auf Hiesigten hattert, Micholover Schacht aber auf Wlachover Territorio gelegen).

❖ rok **1752**:

- dňa 20. septembra znovu požiadali o najvýnosnejšie dobšinské kobaltové bane na Zembergu

❖ rok **1753**:

- Ján Roth požiadal o pridelenie opustenej štôľne v hone Birkeln

❖ rok **1755**:

- mesto **Dobšiná** začalo stavať vysokú pec vo Vyšnej Maši

❖ rok **1757**:

- Dvorská komora prvý raz povoľuje banským spoločnostiam, ktorých vlastníkom nie je erár, aby si mohli zriaďovať vlastné banské združenia (bányatársĺada – Bergbaubrűderschaft)
- mesto Dobšiná žiada dňa 8. decembra o odročenie na bane: dve štôľne v Gründli, na podiel 7/16 na Silberzechu a 3/8 podiel na Gapli

❖ rok **1759**:

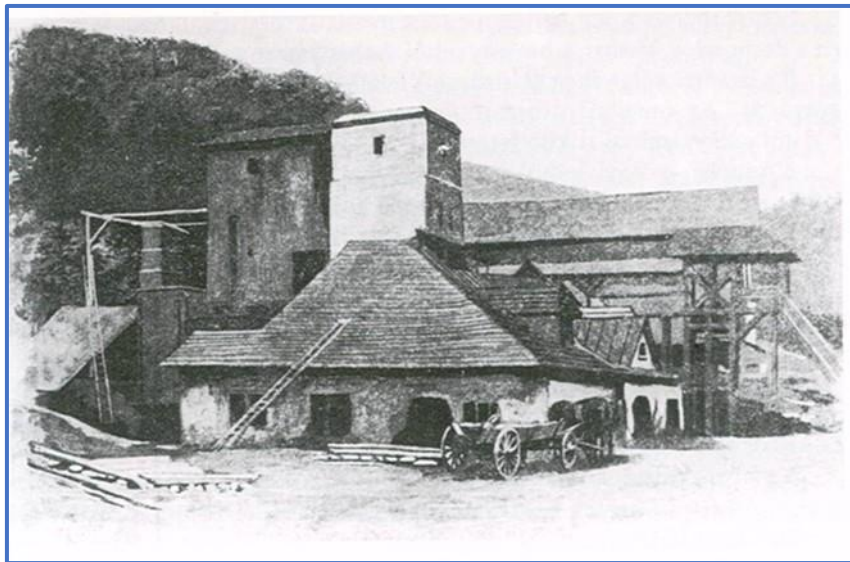
- na mieste spustnutého hámra Mateja Gömöriho bola postavená mestská vysoká pec

❖ rok **1761**:

- mesto **Dobšiná** otvorilo novú baňu na medenú rudu v oblasti Gründli, ktorú prevádzkovalo ešte aj v roku 1774 a nasledujúceho roku ju opustilo (In Hűrentz gründl ober Pulverthurm)

❖ rok **1763**:

- zmienka o existencii vysokej pece v **Dobšinej**
- banskí podnikatelia Martin Kaiser, Juraj Hanisko, Jakub Koschik, Juraj Komar, Pavol Rachel a Ján Springer dňa 2. novembra začali banské práce na lokalite Himmelskorn (Nebeská), južne od mesta **Dobšiná** medzi železničnou stanicou a krčmou Trutz

Vysoká železiarska pec vo Vyšnej Maši koncom 19. storočia

❖ rok **1764**:

- Mária Terézia po prvý krát v krajine zavádza v banských mestách povinnosť vedenia pozemkových kníh (Grundbuch)

❖ rok **1769**:

- Mária Terézia vydáva krajinský lesný poriadok (Holz- und Wald-Ordnung für des Königsreich Ungarn)

❖ rok **1770**:

- dňa 25. augusta smolnícky kráľovský banský úrad, na základe článku 13 dekrétu Ľudovíta I., vydal nariadenie platiť zo železorudných a iných baní urburu
- Ján Stempel a Andrej Schariski dobývali medenú rudu v oblasti Hoppgarten (Unter dem Grod in Hinetren-Hoppgarten)

❖ rok **1772**:

- dobšinský banský súd vydal dňa 2. apríla banský poriadok, ktorého cieľom bolo oživiť upadajúce medenorudné baníctvo

❖ rok **1774**:

- podľa súpisu železiarskych podnikov bola v **Rejdovej** činná jedna vysoká pec a hámor

❖ rok **1775**:

- okolo tohto roku boli **dobšinské** bane na rumelku Zinnoberkamm opustené
- npor. Juraj Rindfleisch a iní začali otvárať dávno opustené medené bane v oblasti Stempelscheuer

❖ rok 1776:

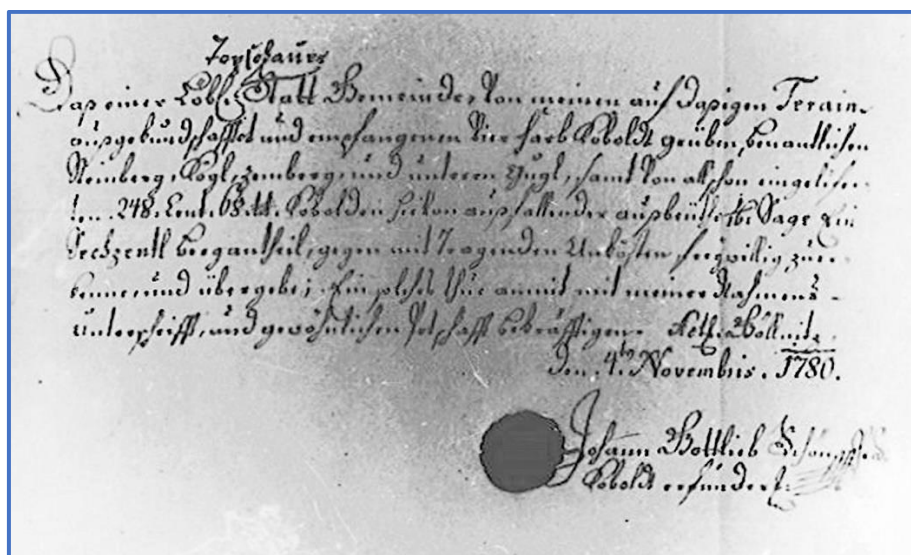
- Martin Palczmann otvoril baňu Berg-Crone vedľa Szontághovej stupy v oblasti Gründl, kde malo **mesto Dobšiná** podiel 1/16

❖ rok 1778:

- gróf Andrassy vlastnil vo **Vyšnej Slanej** jednu slovenskú pec

❖ rok 1780:

- dňa 25. júla sa do **Dobšinej** prisťahoval Ján Gotlieb Schönn, ktorý v tunajších baniach na železnú a medenú rudu našiel kobalt, dovtedy považovaný za čistý arzén
- dobšinská mestská rada 19. decembra vydala osvedčenie J. G. Schönnovi o objavení kobaltovej rudy v **Dobšinej** na základe jeho prehlásenia zo dňa 4. novembra 1780
- zápis zo dňa 17. 11. 1780 v knihe zomrelých obce **Rejdová** uvádza, že zomrel syn Jána Michna riaditeľa medenej huty

Prehlásenie J. G. Schöna zo dňa 4. novembra 1780

❖ rok 1783:

- bol zrušený banský súd v Dobšinej a zriadený Substitučný banský súd v **Rožňave**

❖ rok 1785:

- v cirkevnom protokole zo dňa 29. 5. je aj podpis riaditeľa medenej huty v **Rejdovej**

❖ rok 1790:

- po zaniknutých baniach na Silberzechu v chotári **Dobšinej** už nie sú ani stopy

❖ rok 1810:

- v **Rejdovej** dali do prevádzky vysokú pec

❖ rok 1815:

- začala výroba vo vysokej peci v **Stratenej**

❖ rok **1817**:

- štát sa stáva vlastníkom železorudných baní roztrúsených v okolí mesta **Dobšíná**

❖ rok **1826**:

- knieža Ferdinand Coburg preberá do svojho majetku **muránske panstvo** spolu so železiarňami

❖ rok **1830**:

- knieža Filip Coburg vystupuje v **Dobšinej** ako banský podnikateľ

❖ rok **1831**:

- Andrej Madarász založil v **Štítniku** továreň na spracovanie medi a železa

❖ rok **1833**:

- v **Štítniku** stavajú vysokú pec , v roku 1835 dávajú do prevádzky ďalšiu

- postavili vysokú pec v **Kunovej Teplici**

❖ rok **1834**:

- rodina Andrassyovcov dáva do prevádzky ako prvú v Uhorsku i Slovensku valcovňu tyčového železa v železiarni osady **Vidová**, ktorá patrila k Slavcu

❖ rok **1836**:

- na zabezpečenie prevádzky vysokých pecí v **Štítniku, Kunovej Teplici a Henckovciach**, založili banskú spoločnosť Štítnická Concordia – Karol J. Sárkány, dediči a spoločníci; táto spoločnosť na svoju dobu veľkopodnikateľsky dobývala v železorudných baniach Ochtinej, Rožňavskom Bystrom, Rudnej, Rožňavy, **Dobšinej** i vo Vyšnej a Nižnej Slanej

❖ okolo roku **1840**:

- v uhorských baniach sa začala používať zápalná šnúra s obsahom strelného prachu, ktorú v roku 1831 zostrojil angličan Davey Bickford; nahradila dovtedy používané trstinové steblo a knôty

- knieža Coburg dokončil stavbu cesty cez **Stratenskú dolinu** ako trasu pre prepravu banských produktov

❖ rok **1842**:

- knieža Coburg odkúpil železiarske hámre v **Hrabušiciach** a železiareň v **Stratenej**

❖ rok **1843**:

- vo **Vlachove** - Karlovej Hute dal gróf Karol Andrassy postaviť vysokú pec

❖ rok **1844**:

- gróf Tomáš Nádasdy dal postaviť valcovňu železa v **Betliari**

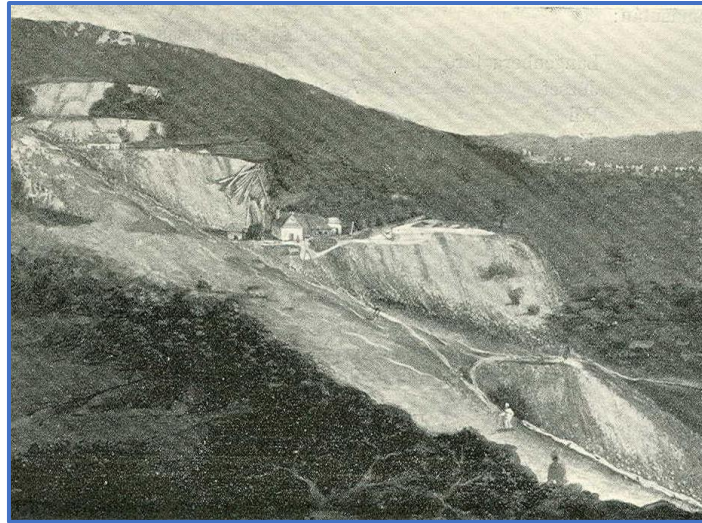
❖ rok **1847**:

- do prevádzky dali vysokú pec v **Brzotíne**

- Tomáš Nádasdy dáva v **betliarskej** železiarni do prevádzky, ako prvý na Slovensku i v krajine, valcovacie stolice na parný pohon; na rafinovanie železa tu prvý krát použili kamenné uhlie namiesto dreveného

❖ rok **1850**:

- banský inžinier Cornides vyhotovil olejomaľbu zobrazujúcu vtedajšie **dobšinské** kobaltové bane

❖ rok **1851**:

- začiatok razenia mestskej dedičnej štôlne založenej v údolí Steinseifen

Pamätná tabuľa pôvodne umiestnená na ústí štôlne (foto E. Šmelková)

❖ rok **1852**:

- zlúčením Muránskej únie, Rimavskej koalície a Gemerského spolku železiarov vznikol dňa 6. júla **Spolok železiarov rimamuránskeho údolia** (Rimamuránnnyvölgyi Vasmű Egyesület)

❖ rok **1854**:

- bola vykonaná rekonštrukcia vysokej pece v **Stratenej**

❖ rok **1858**:

- Augustín Coburg dal pristaviť k vysokej peci vo **Vyšnej Maši** skúšňovacie vyhne (frisstüzek) a obytné budovy

❖ rok **1859**:

- zásluhou banského dozorca Viliama Dobayho bola založená bratská pokladnica v **Dobšinej**

❖ rok **1860**:

- zásluhou vtedajšieho mestského banského riaditeľa Camillo Kaufmanna bola založená a zahájená výučba v **dobšinskej** banskej škole

❖ rok **1865**:

- rodiny Radvánszky a Hámos dávajú do prevádzky železiarsku pec vo **Vidovej**

❖ rok **1867**:

- rodina Andrassyovcov postavila vo Vlachove vysokú pec – **Karlova huta**

❖ rok **1872**:

- prevádzky uhorských erárnych baní v **Dobšinej** zanikli

❖ rok **1881**:

- dňa 4. júla sa Železiarsky spolok rimamuránskeho údolia (Rimamurányvölgyi Vasmű Egyesület) a Šalgótarjánska železorafinačná účastinárska spoločnosť (Rimamurány – Salgótarjáni Vasmű Részvénytársaság) zlúčili čím vznikla **Rimavskomuránska šalgótarjánska železiarska účastinárska spoločnosť** (Rimamurány -Salgótarjáni Vasmű Részvénytársaság – RIMA)

❖ rok **1886**:

- železiareň v **Plešivci**, ktorá je v činnosti od 16. storočia, zdokonalili a prestavali na výrobu ocele systému Miklóssy

❖ rok **1896**:

- v roku 1896 prebiehali práce na prepojení **Stratenských** železiarní vo vlastníctve kniežaťa Coburga s dobšinskými baňami prostredníctvom siete visutej lanovej dráhy

- majetok bratskej pokladnice v **Dobšinej** (A dobsinai magán társaság) v roku 1896 bol 108 306 forintov

- výroba surového železa v roku 1896 bola: - stratenská železiareň kn. Coburga 5730,1 t

- železiarne mesta Dobšiná 7 253,5 t

- dobšinské baníctvo na Ni-Co rudy v roku 1896 bolo na „pol ceste k stagnácii“

❖ rok 1897:

- zásluhou kniežaťa Fülöpa Szász-Coburg Gotha bola vybudovaná lanová dráha zo stanice **Dobšiná** s trojnásobnými odbočkami k baniam kniežaťa a stratenským železiarňam o celkovej dĺžke 11 693 m na podporných stĺpoch zo železnej konštrukcie po celej jej dĺžke. V súvislosti s výstavbou tejto lanovej dráhy boli vybudované aj dve zväzky, z ktorých jedna súžila na dopravu vyťaženej železnej rudy z baní v Biengartene a Massörtri k lanovkovej stanici v Biengartene a druhá spájala lanovkovú stanici v údolí Hnilca s vysokou pecou pri Hnilci.
- pre prieskum rudných žíl vo väčších hĺbkach resp. pre ich sprístupnenie, bola v údolí Steinseifen pri **Dobšinej** razená Dedičná štôľňa o plánovanej dĺžke 1872 m, ktorá koncom roka 1897 dosiahla dĺžku 1634 m, je ale veľmi pravdepodobné, že očakávanie oživenia upadajúceho dobývania nikel-kobalto-vých rúd vkladané do vyrazenia dedičnej štôľne, nebudú naplnené.
- majetok **dobšinskej** privatej členskej pokladne (A Dobsinai magán társaság) bol v roku 1897 110 075 forintov
- oddávna upadajúce baníctvo na Ni-Co rudy, ktorého výchýreným strediskom bola **Dobšiná**, dosiahlo už posledné štádium svojho zániku. Rudné žily boli už vyťažené a výsledky novších prieskumných a otváracích prác nepriniesli očakávané predpoklady. Významnejšie banské diela, ako dobšinská štôľňa Mária (Maria-Stolln), Jakobi, Andrei, Jóremény preto už opustili a aj najznámejšia baňa Zemberg sa už nachádzala na prahu uzavretia. Minuloročná ťažba (77,46 q bohatej a 245,35q chudobnej rudy) pochádzala ešte z bane Zemberg.

❖ rok 1898:

- majetok **dobšinskej** privatej spoločenskej pokladnice bol 111 675 forintov
- výroba surového železa v 2. taviacich peciach v **Dobšinej** bola 79 090 q

❖ rok 1899:

- **dobšinská** dedičná štôľňa, razená za účelom overenia hĺbkového pokračovania Ni-Co rudných žíl, dosiahla v roku 1899 dĺžku 1766 m a dostala sa do polohy bielych striebřitých kremitých bridlíc, v ktorých v dobšinskom rudnom rajóne obyčajne vystupovali rudné ložiská. Na budúci rok sa plánuje vyraziť zostávajúcich 114 m vzhľadom na plánovanú dĺžku. Ak tieto prieskumné práce nebudú mať kladný výsledok, razenie štôľne s doterajšími nákladmi 100 000 forintov, bude zastavené
- majetok bratskej pokladnice Dobsinai magán társaság v roku 1899... 227 646 korún
- ťažba železnej rudy v roku 1899:
 - Coburg herczeg-féla Dobsinai bányaművek 177 827 q
 - bane mesta Dobšiná 161 682 q
- mesto **Dobšiná** v roku 1899 prenajímalo obidva vysoké pece, ktoré so 44. robotníkmi za 104 prevádzkových týždňov vyprodukovali 91 716 q železa

❖ rok 1900:

- **dobšinská** dedičná štôľňa, ktorej plánovaná dĺžka je 1872 m, na konci roka 1900 dosiahla dĺžky 1809,5 m, ročný postup predstavoval tak iba 45 m. Dôvodom nízkeho postupu razenie bol výskyt veľmi tvrdej bridličnatej horniny a tiež výpadky zásobovania stlačeného vzduchu ako aj častá potreba výmeny výdrevy na viacerých miestach. Výsledky tohto malého ročného postupu však neboli

zanedbateľné, pretože vo vzdialenosti 1 787 m od ústia štôľne táto v banskom poli Martin vo vlastníctve banskej spoločnosti grófa Andrásyho narazila na 4 – 5 m mocné ložisko sideritu.

- majetok bratskej pokladnice (Dobsinai magán társpeñztár) bol 231 012 korún

- výroba železa v roku 1900 v železiarňach mesta Dobšiná 108 422 q

❖ rok 1901:

- v obvode spišskonovoveského banského kapitanátu bolo príznačné, že v roku 1901 jednotlivé malé banské podnikateľské subjekty a jednotlivci postupne prevádzali svoje podiely na väčšie podnikateľské subjekty v baníctve a tak z roka na rok klesá počet majiteľov banských majetkov

- v roku 1901 mesto **Dobšiná** v rámci svojej banskej činnosti založilo dve nové štôľne , z ktorých jedna dosiahla dĺžku 75 m a druhá 90 m.

- mestská dedičná štôľňa bola predĺžená o 35,5 m, ktorá v dĺžke 1721 m v Coburgovskom banskom poli Amália narazila na veľmi kvalitnú sideritovú žilu o hrúbke 1,3 – 1,5 m neznámu na vyšších obzorochoch

- v roku 1901 v železiarni vo **Vyšnej Maši** zriadili na vysokej peci na prepravu dreveného uhlia a trosky dva výťahy na pohon vodnou energiou

- majetok bratskej pokladnice (Dobsinai magán társpeñztár) koncom roka 1901 bol 232 917 korún, počet členov pokladnice bol 1251 stálych a dočasných 121

- ťažba železnej rudy v mestských baniach Dobšiná stúpila na 138 885 q

- výroba surového železa za r. 1901 v dvoch vysokých peciach mesta **Dobšiná**, daných do prenájmu, kde 45 robotníkov vyrobilo 56 424 q

❖ rok 1902:

- k banskému majetku železorudných mestských baní v **Dobšinej** boli v roku 1902 udelené 2 ďalšie prebytky

- dedičná štôľňa razená v údolí Steinseifen v Dobšinej dosiahla v roku 1902 dĺžku 1872 m, tak, ako to bolo pôvodne plánované. V tomto roku bolo vyrazených 31,2 m v silurských kryštálických chloritických bridliciach. Smer polohy týchto bridlíc, v ktorých štôľňa prerazila už 288 m, je 5 – 7 ° a sklon 40 – 60 ° a nie sú známe ani nad úrovňou dedičnej štôľne, ani na povrchu a ani v iných existujúcich banských dielach. Pri ďalšom postupe v dĺžke 1874 m štôľňa narazila na 3 – 4,5 m mocné ložisko kryštálického hrubozrnného sideritu výbornej kvality, ktoré z vyšších obzorov nie je známe.

- v minulosti prekvitajúce dobšinské baníctvo na Co-Ni rudy v roku 1902 už úplne upadlo a to následkom otvorenia obrovských ložísk týchto rúd v Kalifornii a Kanade. Istá nemecká finančná skupina však plánuje oživiť dobývanie dotáciami. Za tým účelom v roku 1902 majetkoprávne získala baňu Csucharan, v ktorej s 20. robotníkmi pokračovala v prevádzke a súčasne vyvíjala rozsiahle aktivity s cieľom získať aj ďalšie bane dočasne mimo prevádzky, na ktoré bolo už udelené dobývacie právo na Co-Ni rudy.

- v roku 1902 došlo k zastaveniu prevádzky 2. **dobšinských** vysokých pecí

- vystáhovalstvo následkom znižovania banskej výroby má stúpajúcu tendenciu, v súvislosti s vystáhovalstvom banských robotníkov za prácou do zahraničia, je zaujímavá skutočnosť, že podľa

dôveryhodnej štatistiky v priebehu roka 1902 od robotníkov, ktorí odišli do Ameriky z Dobšinej, došlo do mesta 129 656 korún v hotovosti. Okrem toho robotníci, ktorí sa vrátili z prác v zahraničí, si doniesli úspory vo výške 28 000 korún.

- v železorných baniach Fülöp Szász – Coburg Gotha bolo v roku 1902 zamestnaných 142 mužov, 7 žien a 50 detí, spolu 199

- majetok bratskej pokladnice (Dobsinai magán társaság) bol 235 796 korún

- ťažba v roku 1902: Coburgovské závody 138 293 q; mestské bane Dobšiná 74 710 q

❖ rok 1903:

- v roku 1903 bolo udelených 125 oprávnení banských výhradných kutísk pre budapeštianskeho obyvateľa Meisels Samu v katastroch mesta **Dobšinej** a obce Hnilec, ktorý vykonával prieskumné práce na medené, kobaltové a niklové rudy, doteraz však s nepodstatnými výsledkami

- štatistické údaje za rok 1903 poukazujú na úpadok banského priemyslu v Spišsko – gemerskom rudohorí, na čom má značný podiel železorné baníctvo a hutníctvo v Gemerskej župe. V súvislosti s uvedeným, už dlhšiu dobu klesá aj počet zamestnaných baníkov a hutníkov, najmä ako následok obmedzovania banskej a hutníckej výroby, ale v menšej miere aj ako následok zavádzania nových mechanizácií.

- v roku 1903 postavili v banskej prevádzke kniežata Coburga v **Mlynkoch** – Havranej doline novú povrchovú banskú úzkokoľajnú železnicu o dĺžke 1,2 km. Okrem toho tu zriadili dve nové zväžne o celkovej dĺžke 970 m. Zväžnu, o dĺžke 250 m, vedúcu k vysokej peci kniežata Coburga v hnileckom údolí odmontovali a jej prevádzku definitívne zastavili. Táto zväžna pôvodne predstavovala spojenie medzi vysokou pecou a lanovkou Dobšiná – Stratená vo vlastníctve kniežata Coburga.

- v banskej prevádzke kniežata Coburga v **Mlynkoch**-Havranej doline postavili v roku 1903 päť nových pražiacich pecí a v banských prevádzkach mesta Dobšiná dve

- medzi významné nové technické zariadenia v roku 1903 v **stratenských** železiarňach kniežata Coburga, patrilo postavenie motora na plynový pohon („torokgázmotor“) o výkone 250 HP (konských síl), ktorý bezprostredne poháňal dúchadlo a okrem toho slúžil aj na pohon dynama o napätí 3100 V. Takto získaná elektrická energia po potrebnej transformácii bola využívaná pohon lanovkovej dráhy Dobšiná – Stratená, na pohon výťahu a na osvetlenie objektov železiarne.

- ťažba v roku 1903: - prevádzky kniežata Coburga 86 550 q, - mesto Dobšiná 0 q

- výroba v železiarňach mesta Dobšiná v roku 1903 0 q

❖ rok 1904:

- v katastrálnom území mesta Dobšiná bolo udelené jedno banské pole na ťažbu ortuťovej rudy pre budapeštianskeho občana Meisels Samu

- v roku 1904 získal budapeštiansky občan Meisels Samu 109 nových výhradných kutísk v katastrálnych územiach Dobšiná, Vyšná Slaná, Čierna Lehota, Henckovce, Markuška, Vlachovo a Rochovce nachádzajúce sa v okrese Rožňava. Spolu tak vlastnil už 228 výhradných kutísk. Hlavným cieľom prieskumných prác v týchto kutiskách bolo vyhľadávanie Cu, Ni a Co rúd a otvorenie ich ložísk a to predovšetkým zmáhaním starých banských diel. Doteraz boli vykonávané práce iba v katastroch Dobšiná a Rejdová, kde dosiahli už určité priaznivé výsledky, keď v oblasti Gapel objavili 100-150 cm a 170 cm

mocné ložisko medenej rudy a v oblasti Šafárky (Schaffarka) ložisko medenej rudy o mocnosti 90-180 cm. Okrem toho v oblasti Čuntavy otvorili rudné ložisko s obsahom ortute.

- v roku 1904 v stratenskej železiarni kniežaťa Coburga dali do prevádzky 4 čerpadlá na vodu s pohonom na elektrickú energiu. Celá prevádzka železiarne bola zároveň elektrifikovaná.

- postavenie pražiacich pecí v roku 1903 pri baniach kniežaťa Coburga v oblasti Mlynky – Havrania dolina, malo za následok odstránenie troch pražiacich pecí zo stratenskej železiarne.

- prvé moderné pražiacie pece dala vybudovať spoločnosť Coburg v Biengartene v chotári Dobšinej

- stav majetku Dobšinská všeobecná bratská pokladnica (Dobsinai általános társaság) na konci r. 1904 bol 232 460 korún, počet členov spolu 1223

- ťažba železnej rudy v r. 1904: - Fideikomis Coburg (Ferdinad szász-Coburg gothai herczeg-féle hitbizomány) ... 60965 q

- bane mesta Dobšiná..... 16898 q

- železiarne kniežaťa Coburga v Stratenej (Fülöp szász-Coburg-gothai hg. sztraczenai vasgyárai) vyrobili v r. 1904... 48 991 q surového železa

❖ rok 1905:

- poradca budapeštianskeho podnikateľa Samu Meisels -a dal zaevidovať v oblasti Dobšiná – Rejdová viacej výhradných kutísk na prieskum výskytov chalkopyritu a arzenopyritu. Tento prevádzkovateľ pokračoval v realizácii prieskumných prác hoci menej intenzívne, ale jeho snaženie nedosiahlo prenikavejšie úspechy.

- jedna spoločnosť (kutató társaság) s úmyslom vykonávať prieskumné práce na možný výskyt uhlia a jeho ťažbu, uzavrela s mestom Dobšiná ako dotknutým väčšinovým vlastníkom územia dohodu, podľa ktorej vykoná na dotknutom území prieskum výskytu uhoľnej substancie

- v stratenskej železiarni kniežaťa Coburga v r. 1905 postavili medzi vysokými pecami a vápencovým lomom banskú úzkokoľajnú železnicu na konský pohon, čím nahradili vysoko nákladovú vozovú prepravu.

- v roku 1905 bola obnovená prevádzka vysokej pece vo Vyšnej Maši (dobsinai belső kohó)

- Dobšinská všeobecná bratská pokladnica (Dobsinai általános társaság) na konci roku 1905 mala majetok v hodnote 229 932

korún a 1 215 členov

- ťažba medenej rudy v katastrálnom území Dobšiná subjektom Samu Meisels za r. 1905 bola 1 000 q

- ťažba železnej rudy za r. 1905: - Fideikomis Ferdinanda szász-Coburg Gotha ... 49 346 q

- mestské bane Dobšiná ...129 567 q

- vysoká pec spracovávala železnú rudu vo Vyšnej Maši bola v polovici roka 1905 daná do prevádzky

- ťažba železnej rudy bola v baniach kniežaťa Fülöp Szász-Coburg Gotha 58 350 q

- výroba surového železa stratenskej železiarni kniežaťa Coburga bola 46 662 q o jednotkovej cene 7,50 korún

❖ rok 1906:

- poradca banského podnikateľa Samu Meisels –a získal 167 nových výhradných kutísk na medenú rudu a tak jeho banský majetok predstavoval už 416 výhradných kutísk. Prieskumné práca v tomto roku vykázali pomerne úspešné výsledky v katastrálnych územiach Rejdová, Vyšná Slaná a Dobšiná. Na ich základe mu boli udelených aj 6 banských polí. Prieskumné chodby boli razené v kremitej žilnej výplni o hrúbke 1 – 10 m viac – menej bohatšie zrudnenej s občasným výskytom hniezd masívnej medenej rudy.

- banský inžinier Šimon Jex, s úmyslom vylúčiť ostatných záujemcov, získal 12 výhradných kutísk na kamenné uhlie v Dobšinej, v ktorých vykonával aj prieskumné práce, ale doteraz bez výsledkov. O výskyte uhlia pri Dobšinej bola zmienka aj v odborných časopisoch, ktorá však nezodpovedala celkom skutočnosti.

- počty pracovníkov a ich zárobky za zmenu v r. 1906:

banské prevádzky kniežaťa Fülöp Szász-Coburg Gothai..... - muži 23 (300 fillér),

- deti 14 (160 fillér)

železiarne Stratená: - muži 38 (280 fillér), ženy 2 (100 fillér), deti 3 (120 fillér)

- Dobšinská všeobecná bratská pokladnica (Dobsinai általános társaság) mala koncom roka majetok 230 608 korún a 1 270 členov

-ťažba za rok 1906 v baniach Samu Meisels –a v okolí Dobšinej 3 000 q medených rúd o hodnote 14 400 korún

- ťažba železnej rudy v r. 1906: - fideikomis Ferdinand Szász – Coburg Gotha 24 938 q; - mesto Dobšiná 96 898 q

- boršodská továreň na výrobu ocelových nástrojov, ktorá mala v nájme vysokú pec vo Vyšnej Maši (városi belső kohó) vyrobila v r. 1906 za 35 pracovných týždňov 25 000 q surového železa (jednotková cena 7 korún)

❖ rok 1907:

- vznikli nové firmy zamerané na ťažbu medených rúd a to: Meisels & Co v oblasti Dobšinej a P. Hagyi Risto & Co v oblasti Mlynky (Igló – Hollópatak)

- dobšinský obyvateľ Kirschner Jakab poverený budapeštianskym obyvateľom Samu Meisels – om požiadal o udelenie povrchových mier na spracovávanie starých banských odvalov a to: v kat. území Spišská Nová Ves, Smolník a Švedlár (Stará Voda)

- maďarskému kráľovskému dvornému radcovi Samu Meisels boli udelené v území Rejdová – Vyšná Slaná – Dobšiná banské polia pozostávajúce zo 4 jednoduchých banských mier na vykonávanie otváracích prác ložísk medených a tetraedritových rúd.

- prieskumné práce na výskyte kamenného uhlia na území Dobšinej sa nekonali, podnikateľ Simon Jex, ktorému na vykonávanie prieskumných prác bolo udelených 12 výhradných kutísk, ich zanechal

- niekedy prekvitajúce, ale v ostatných rokoch mimo prevádzky dobšinské baníctvo na dobývanie Ni – Co rúd v r. 1907 vykazovalo počiatočnú snahu o oživenie, keď bolo vyťažených 48 q nikel-kobaltovej rudy

- dobývanie medených rúd v okolí Dobšinej v r. 1907 prevádzkovali firmy Meisels & Co a P. Hagyi Risto & Co, ktoré práce vykonávali aj na železorudných baniach, kde vyberali a zúžitkovali pruhy

s obsahom medenej rudy („rézérczsinórok“), ktoré vyberali zo sideritových ložísk, v r. 1907 bola výška ťažby 17 995 q, čo je oproti ťažbe 6 310 q v roku 1906 skoro trojnásobok

- v r. 1907 firma P. Hagyi Risto & Co v oblasti Mlynky (Iglóhollópatak) stavia rudnú úpravňu, v ktorej budú separovať železnú rudu s obsahom medi

- k zdokonaleniu technického vybavenia vysokej pece vo Vyšnej Maši (dobsinai belső kohó) došlo v r. 1907, keď na prepravu surového železa z pece na vyššie položené voľné priestranstvo bol zriadený výťah

- v medenorudnom baníctve dochádza v r. 1907 k prvým snahám o zdokonaľovanie, keď viedenská firma P. Hagyi Risto a spol. v dobšinských baniach oblasti Hirschkohlug zaviedla strojné vŕtanie zariadením Ingersoll Temple Drill, predovšetkým na urýchlenie postupu razenia úvodnej štôlne.

- k rozvoju medenorudného baníctva v r. 1907 prispela aj účastinárska firma Meisels a spol. Vykonávala nielen prieskumné, otvárkové a ťažobné práce, ale v katastrálnom území Dobšiná, neďaleko železničnej stanice, stavia nadštandardnú úpravňu rúd, v ktorej ukončenie montážnych prác sa očakáva v blízkej budúcnosti. Uvedené je, okrem iného, žiaduce aj z národohospodárskeho hľadiska tak, aby tento projekt, ktorý súvisí s oživením medenorudného baníctva v Dobšinej, bol s úspechom dokončený.

- v r. 1907 sa pomerne značne zvýšil počet robotníkov v medenorudnom baníctve a to: vo viedenskej firme P. Hagyi Risto a spol. o 122 robotníkov a vo firme Samu Meisels a spol. o 73 robotníkov

- počty pracovníkov v r. 1907 a ich denné zárobky:

- banské prevádzky kniežaťa - Fülöp Szász-Coburg Gothai: - muži 30 (300 fillér), deti 19 (170 fillér), spolu 49

- železiarne Stratená: - muži 38 (280 fillér), ženy 2 (120 fillér), deti 5 (160 fillér), spolu 45

- prevádzka firmy Meisels S. a spol. v Dobšinej:98 mužov (300 fillér), 5 detí (120 fillér), spolu 103

- ťažba medenej rudy v k. ú. Dobšiná za rok 1907:

a.) firma Meisels S. a spol. (budapesti betéti társaság): 15 000 q

b.) viedenská firma P. Hagyi Risto a spol.: 1 100 q

- ťažba železnej rudy za rok 1907:

a.) Ferdinand Szász – Coburg Gotha fideikomis (Ferdinand szász-coburg-gothai herczeg féle hitbizomány) 27 128 q

b.) mestské bane Dobšiná 132 231 q

- dobšinská vysoká pec vo Vyšnej Maši, ktorú mala v prenájme Boršodská výrobná oceľových nástrojov vyrobila v r. 1907..... 36 930 q surového železa o jednotkovej cene 7,80 korún

- v bani Hirschkohlung bolo zavedené do prevádzky vŕtacie zariadenie typu Ingersoll Temple Drill

- prevádzka kniežaťa - Fülöp Szász-Coburg Gothai postavila v Biengartene v chotári **Dobšinej** pražiacu pec

- začali realizovať otvárkové práce na Spodnej štôlni **Július** pri Vyšnej Slanej

- bola odstavená výroba železa vo vysokej peci Karlova huta pri Vlachove

❖ rok 1908:

- v r. 1908 boli pre Tivadara Lang v Dobšinej udelené banské polia na ťažbu arzenopyritu (arsenkovand) a 6 povrchových mier o rozlohe 0,92 ha na medenú trosku v Dobšinej bolo udelených pre Uhorskú banskú úč. spoločnosť (Magyarbánya részvénytársaság)
- pre banského podnikateľa P. Hagyi Risto bolo v r.1908 udelené banské pole pozostávajúce z 3 mier, ktoré tento prehodnotil na pole o 4 banských mierach
- knieža Ferdinand Szász Coburg Gotha v r. 1908 mal 2 banské polia evidované v banskej knihe, ktoré sa nachádzali v oblasti Gugla pri Dobšinej, tieto prekvalifikoval na dĺžkové miery a tak miesto pôvodných 5,15 ha rozlohy získal 1076 ha
- bola založená firma Magyarbánya r. t. Dobsina (Uhorská banská účastinárska spoločnosť Dobšiná)
- v banských poliach Johanni, Sigmund – Julia, Caroli a Lipót v kat. území Dobšiná sú zväčša dobývky kniežaťa Coburga, ktorého banská činnosť sa zameriava na dobývanie železných rúd a tak svoje banské polia s výskytom medených rúd a tetraedritu dal okolo r. 1908 do prenájmu viedenskej firme P. Hagyi Risto a spol. Táto firma v oblasti Mlynky (Iglóhollópaták) začala stavať drviareň a úpravňu, ale doteraz však svoju vyťažенú surovinu nezhodnotila.
- kvalita železných rúd, ťažených v baniach kniežaťa Coburga, sa v r. 1908 pohybovala v rozmedzí 30 – 37% Fe. Celú ťažbu prevádzkovateľ spracovával doma vo vlastných prevádzkach. Z baní Palzmannsfeld, ktoré mal v prenájme v tomto roku vyťažili 24 473 q železnej rudy, ktorú prenechali Rimavsko-muránskej spoločnosti, za čo táto vrátila rovnaké množstvo železnej rudy z dobšinských mestských baní.
- viedenská firma P. Hagyi Risto a spol. na úpravu medenej rudy, ktorá sa vyskytovala na ložiskách železných rúd v baniach kniežaťa Coburga, postavila v r. 1908 v oblasti Mlynky (Iglóhollópaták) úpravňu rúd, upravenú surovinu dopravovali visutou lanovou dráhou kniežaťa Coburga na železničnú stanicu v Dobšinej.
- kým prevádzka firmy. P. Hagyi Risto a spol. následkom materiálových ťažkostí stagnovala, Uhorská banská účastinárska spoločnosť Dobšiná (Magyarbánya részvénytársaság Dobsiná) sa úspešne vyrovnala s problémami a dosiahla dobré výsledky v otvárkových prácach, pre ich zdokonalenie rozšírila ich vybavenie o nové zariadenia a dala do prevádzky finančne nákladnú úpravňu rúd. Táto úpravňa, postavená v blízkosti železničnej stanice v Dobšinej, bola zariadená podľa najnovších technických poznatkov svojej doby.
- vo viedenskej firme P. Hagyi Risto & Co, ako nájomcovi medenorudných baní kniežaťa Coburga na území Mlynky, došlo 16. marca 1908 k štrajku robotníkov. Štrajkovalo 25 baníkov nespokojných so svojimi zárobkami. Vedenie závodu 17. marca vykonalo odbornú revíziu podmienok, uznalo požiadavky baníkov a mzdy zvýšilo. Prítomných bolo 11 robotníkov, 14. odišli. Prerušenie práce trvalo iba jeden deň, k narušeniu poriadku nedošlo, polícia ani iné poriadkové zložky nemuseli zasahovať.

❖ rok 1909:

- v uhorských i slovenských baniach začínajú používať karbidové lampy
- ťažiar medenej rudy v roku 1909 boli firmy: P. Hagyi Risto & Co (výška ťažby 15 067 q/rok) a Uhorská banská účastinárska spoločnosť Dobšiná (Magyarbányarészvénytársaság Dobsina) s ročnou ťažbou 14 100 q. Firma P. Hagyi Risto sa dostala do úpadku a vedenie baní kniežaťa Coburga jej vypovedalo nájomnú zmluvu, ktorú mala uzavretú na nájom medenorudných baní.

- Uhorská banská účastinárska spoločnosť Dobšiná si ešte stále neusporiadala pomery vo vnútri firmy, stav robotníkov a ťažbu v r. 1909 redukovala na minimum.
- viedenská firma P. Hagyi Risto & Co vybavila v roku 1909 úpravňu medenej rudy pri Mlynkách novým strojným zariadením a to: valcovým mlynom na jemné mletie, dvomi uzatvárateľnými splavmi typu Gröppel a jedným plachtovým splavom, ktorých uvedenie do prevádzky, za predpokladu dodržiavania bezpečnostných predpisov, schválil príslušný banský kapitanát rozhodnutím č. 255/1909.
- v železiarňach kniežaťa Coburga postavili v roku 1909 strojné zariadenie na sušenie a triedenie granulovanej železnej trosky
- v roku 1909 doplnili existujúce zariadenia dobšinskej železiarne vo Vyšnej Maši (dobsinai belső kohó) postavením novej pražiacej pece (pörkölkemence) a jej uvedením do prevádzky
- v baniach Július a Hermani začali využívať banskú železnicu na konský pohon a na túto naväzujúcu zväžnu na bani Július
- v druhej polovici r. 1909 dokončili a vo Vlachovskej Maši dali do prevádzky elektrický výťah na rudu. Staré pražiacie pece boli odmontované a namiesto nich postavili osem šachtových pražiacich pecí, ku ktorým bola od strážneho domčeka č. 38 trate Bánréve – Dobšiná Uhorských štátnych železníc zriadená odbočka priemyselnej vlečky normálneho železničného rozchodu. Na mieste starej, zbúranej, budovy pre dúchadlo a vodné koleso, postavili nové energetické centrum vybavené vodnou vysokotlakovou Francisovou turbínou o výkone 160 HP (konských síl), spojenou s generátorom elektrickej energie, ďalej ovládacím pultom, transformátorom a hydraulickým brzdiacim zariadením. Pre zásobovanie mokrej úpravne, potrebným množstvom priemyselnej vody, namontovali elektrické centrifugálne (odstredivé) čerpadlo. Okrem toho postavili a dali do prevádzky nový sklad dreveného uhlia a koksu, ďalej triediareň rudy suchou cestou a jednu časť budovy starej zlievarne prestavali na robotnícky obytný dom s viacej kategóriami.
- v baniach Hermani a Július plánovali zaviesť do prevádzky elektrické vrtné zariadenia a v súvislosti s tým prednostne postavili centrálnu výrobu elektrickej energie, z ktorej viedlo k bani Hermani vedenie vysokého napätia, na konci ktorého postavili 22 kW transformátory a do baní z väčšej časti zaviedli nízko napäťové elektrické vedenie.
- v baniach mesta Dobšinej do roku 1909 prevádzkujú staré, jednoduché baníctvo, keď pre chýbajúce prevádzkové strojné zariadenia, pracujú pomaly ručne a bezpečne. Z viacerých drobných prevádzok je baníctvo v steinbergských baniach to, ktoré v súčasnosti predstavuje ťažisko dobývania a jeho najnižšie položenú štôľňu vybavili koľajovou banskou železnicom na odvoz rúbaniny.
- viedenská firma P. Hagyi Risto a spol. po celý rok 1909 nepokračovala v činnosti a banský majetok kniežaťa Coburga, ktorý mala v nájme jej bol odobratý
- Uhorská banská úč. spol. Dobšiná (Magyar bányarésztársaság Dobsina) uzavrela rok 1909 s veľkou stratou, keďže v druhej polovici roka prevádzku úplne zastavila a vo všetkých svojich pracoviskách zamestnávala iba 10 ľudí, ale znova vkladá veľkú nádej do budúceho posilnenia intenzívnej banskej činnosti. Vzhľadom k tomu, že na dopravu rudy z baní do úpravne sa vynakladali značné finančné prostriedky a k tomu, že ložisko obsahovalo rudu s 8 – 12 % medi, postavili pred ústím štôľní na Schutzenbergu, Štefánia a Böck objekty pre triediace haly. V nich sa ruda vyťažená z baní ručne vyberala a triedila. Podobné triediace objekty postavili aj pri baniach Zinopelkamm, kde bola aj vyzmáhaná stará štôľňa Gyula v dĺžke 35 m, ale razenie dedičnej štôľne bolo odsunuté na neurčito. V bani Za skalou narazili v r. 1909 na žilu hrúbky 60 – 100 cm, ktorá obsahovala medenú rudu a otvárkové práce tak vykazovali uspokojujúce výsledky.
- v roku 1909 sa v baniach Jakab, Samu a Ödön vo Friedwalde nepracovalo.

- Martini kobalt – nikel, ako spoločnosť z právneho hľadiska nekonštituovaná, v roku 1909 nevykázala žiadne výsledky v otvárkových prácach, ani vo vybavení prevádzky.
- viedenská firma P. Hagyi Risto a spol. v r. 1909 svoju prevádzku úplne zastavila a prenájom baní kniežaťa Coburga jej vypovedali a tak firma vystupovala iba podľa mena.
- Uhorská banská účastinárska spoločnosť Dobšiná (Magyar bányarésztársaság Dobsina) v roku 1909 úplne zastavila prevádzku svojej úpravne rudy a banské práce obmedzila na minimum.
- dobývacie práce v baníctve na Ni-Co rudy v r. 1909 nevykonávali, realizovali sa iba otvárkové práce a razenie prekopov v nádejných lokalitách, bez ťažby rudy. Zamestnaných bolo 6 baníkov.

❖ rok 1910:

- mesto Dobšiná v roku 1910 zamestnávalo menej baníkov, pretože veľkú časť vyťaženej železnej rudy sa nepodarilo predat', čím jej zásoby neúmerne narástli. Táto skutočnosť spôsobila obmedzenie prevádzky a tým aj ťažby. Vykonané otvárkové práce na bani Steinberg vykázali dobré výsledky, keď predĺžili úvodný prekop vychádzajúci zo šachty až k ložisku. Tento bol ďalej v dĺžke 35 m razený v ložisku s obsahom veľmi kvalitného sideritu. Úvodný prekop budú ďalej raziť až na okraj ložiska, aby sa potom mohli raziť rozrážky a tak zistiť celkový rozsah ložiska. Mesto, v snahe zveľaďovať svoj banský majetok, vykupovalo bane od jednotlivých súkromných ťažiarov. Tak odkúpilo aj dĺžkovú banskú mieru Bonaventura a nasledujúci rok ju dá z dedičnej štôlne do prevádzky. Okrem toho plánuje pre zlepšenie vetracích pomerov dedičnej štôlne aj vyhlásenie vetracieho vrtu.
- prevádzka v dobšinských baniach kniežaťa Coburga v r. 1910 nevykazovala vzrastajúcu tendenciu. Stratenská železiareň v predchádzajúcom roku 1909 spracovala o 24 575 q rudy viac, pretože v roku 1910 pre realizáciu novej výmurovky pecí, výroba dlhšiu dobu stagnovala a tak spotreba rudy poklesla.
- Dobšinská banská spoločnosť Martini Kobalt – Nikel (Martini Cobalt és Nikkel-bánytársaság) v priebehu celého roka 1910 pokračovala v prieskume Ni-Co rudných ložísk s veľkým elánom, čo bolo predovšetkým zásluhou banského radcu a riaditeľa spoločnosti Eugena Ruffinyiho. Menovaný sa dlhý čas, s veľkou námahou, výdavkami a výdržou, venoval skúmaniu nikel-kobaltových rudných žíl, geologickej stavbe ich okolia a komplikovaným geologickým pomerom, pričom sa mu podarilo objaviť aj miesta, kde rudné žily ešte neboli ťažené. Eugen Ruffinyi založil ťažobnú a zhodnocovaciu banskú spoločnosť, ktorá mala oprávnenie najprv na Rimavsko-muránske železiarske úč. spol. banské pole Martini v Steinseifene pri Dobšinej, zapísané ako právo slúžiace na spešáženie, neskôr však nadobudla aj dĺžkové banské miery Ezechiel, Emanuel a Jakobi Bonifácus.
- Uhorská banská účastinárska spoločnosť Dobšiná (Magyar bányarésztársaság Dobsina) v roku 1910 úplne zastavila prevádzku a vykonávala iba udržiavacie práce. Spoločnosť, pre nedostatočne stabilnú istinu, prekonávala finančné problémy, ktoré by až natoľko nevlplyvali na banskú prevádzku, ale banskoštiavnické kovohuty v predchádzajúcom období ponúkali za dodanú vyťažенú rudu veľmi nízke ceny. V súčasnosti, v záujem sanovania stavu spoločnosti, vykonávali všetky možné opatrenia a zastávali stanovisko, že prostredníctvom postavenia vlastnej medenej hute, budú vyťažенú rudu zhodnocovať výhodnejšie.
- v území podnikal aj dr. Ľudovíta Wohl (dr. Wohl Lajos), ktorý na dlhšiu dobu nadobudol ťažobné práva v dobšinských a mlyneckých železorudných baniach kniežaťa Coburga a spolu s Uhorskou úverovou bankou (Magyar hitelbank) založil účastinársku spoločnosť Dobšinské mediane (Dobsinai rézművek részvénytársaság) so základným imanom 1,5 milióna korún. Podnik začne svoju prevádzku v priebehu roka 1911.

- v objekte huty Karol bola vybudovaná mokrogravitačná úpravňa železných rúd, od tohto roku sa železné rudy z baní v Dobšinej upravovali v tejto mokrej gravitačnej úpravni vo Vlachove – Maši

❖ rok 1911:

- Dobšinské mediárne účastinárska spoločnosť (Dobsinai rézművek r. t.), ktorá si na viac desaťročí od panstva kniežaťa Coburga, prenajala tie dobšinské a mlynecké bane, v ktorých sa vyskytovala najmä medená ruda a tetraedrit, začala v roku 1911 so stavbou úpravne rudy, kovohuty, priemyselnej úzkokoľajky na pohon benzínovým motorom a úpadnice s elektropohonom.

- plánovanú stavbu priemyselnej úzkokoľajky o dĺžke 1,6 km, medzi štôľňou Filip pri **Mlynkoch** a prevádzkou v Marianskej doline na území mesta Dobšiná, ktorej povolenie na výstavbu platilo do 31. októbra, však ukončili iba dňa 7. júna 1912.

- v stratenskej železiarni kniežaťa Fülöp Szász Coburg Gothai, v roku 1911, namiesto súčasného valcového dúchadla pri parnom stroji, začali s montážou turbodúchadla na pohon elektromotorom, ktorý napájali prúd o napätí 3 100 V z existujúcej elektrárne.

- stav v banských prevádzkach mesta Dobšiná bol v roku 1911 nasledovný:

V bani Steinberg dosiahli veľmi pekné úspechy, keď v hĺbke narazili na kvalitnejšiu železnú rudu. V tomto roku bola ťažba o 18 521 q vyššia, pretože bolo predané väčšie množstvo železnej rudy.

V bani Michaeli – Altenberg sa rudný masív rozširoval ďaleko pod nadložíe a bol tvorený kvalitným čistým sideritom, ktorý smerom k vyšším obzorom prechádzal do hnedej železnej rudy (limonit).

V mestskej dedičnej štôľni naďalej vykonávali údržbárske práce a usilovali sa, aby podľa možnosti čím skôr mohli začať v dedičnej štôľni s razením cez mestské a erárne banské polia, tak, aby dedičná štôľňa v budúcnosti bola zdrojom príjmov a tiež základom pekne sa rozvíjajúceho baníctva.

Mesto Dobšiná, vyťaženú rudu zo svojich banských prevádzok, v množstve 100.000 q ročne, stále predáva účastinárskej spoločnosti Boršodská továreň na oceľ a oceľové nástroje (Borsodi aczél- és aczélszerszámgéár r. t.) ako nájomcovi vysokej pece vo Vyšnej Maši (városi belső kohó) v zmysle vtedajšej uzavretej zmluvy. Pretože, pre väčšie množstvo železnej rudy, sa doteraz nenašiel zákazník (kúpec), bola prevádzka mestských baní čiastočne obmedzovaná.

- v banských prevádzkach kniežaťa Coburga na území Dobšinej aj v roku 1911 pracoval iba malý počet robotníkov. Významnejšie úspechy pri otvárkových prácach nedosiahli, vyťaženú železnú rudu spracovávali vo vlastných železiarňach v Stratenej, iba 3.000 q železnej rudy odviezla zahraničná Hornoslíežska železničná spotrebná účastinárska spoločnosť (Oberschlesische Eisenbahnbedarfs Actien-Gesellschaft) pre huty vo Frídku (Fridenshüttei kohó).

- vysoká pec vo Vyšnej Maši (dobsinai belső kohó), ktorú má v prenájme Boršodská továreň na oceľ a oceľové nástroje (Borsodi aczél- és aczélszerszámgéár r. t.), bola v prevádzke počas celého roka 1911 a vyrobila o 3737 q surového železa viac, ako v roku 1910

- Dobšinská banská spoločnosť Martini Kobalt – Nikel skoro po celý rok 1911 pokračovala v prácach, keď vyťažila a aj predala 27,07 q Ni-Co rudy. Doterajšia otvarka predstavovala dve štôľne a krátku slepú šachtu medzi nimi vyrazené v kremite diorite. v ktorom vystupovali väčšie – menšie šošovkovité impregnácie hlavne niklovej rudy (tzv. Schlieren) syngenetického pôvodu, teda vznikli v rovnakom čase ako okolitá hornina.

- Uhorská banská účastinárska spoločnosť Dobšiná (Magyar Bányarésztársaság Dobsina) v roku 1911 vykonávala iba banské údržbárske práce, dobre vybavená úpravňa rudy v Dobšinej bola mimo prevádzky. Banský majetok spoločnosť plánuje predať a ponúkla ho už erárnym banským prevádzkam a Dobšinským mediarniam úč. spol. (Dobsinai rézművek r.t.).
- Dobšinské mediarne účastinárska spoločnosť (Dobsinai rézművek r.t.), ktorá bola založená zásluhou Úverovej banky (Hittelbank) so základným imaním jeden a pol milióna korún, na viacej rokov prevzala do nájmu tie bane kniežaťa Coburga, kde sa prevažne vyskytovali medené rudy a tetraedrit. Pre úpravu týchto surovín, spoločnosť na okolí Dobšinej v údolí Hnilca neďaleko osady Mlynky (Prostredný Hámor), plánovala postaviť úpravňu a kovohutu a v roku 1911 aj so stavebnými prácami začala. Spoločnosť v roku 1911 vykonávala aj otvárkové práce v baniach na Langenbergu, starom Zembergu a v štôlni Horná Jóremény, kde v smere už známeho rudného ložiska vyrazili ďalších 113 m (na Langenbergu) a 86 m (v štôlni Horná Jóremény). Na dopravu rudy z baní na Zembergu do úpravne, začali v roku 1911 raziť 720 m dlhú chodbu resp. tunel, ktorý by prerazil kopec Gugel, pričom jeden portál by bol pri štôlni Spodná Jóremény nad Dobšinou a druhý v údolí Hnilca, od ktorého až k úpravni plánovali zriadiť 300 m dlhú úzkokoľajnú trať po povrchu. Dopravu na úzkokoľajke, ale aj v tuneli by mala zabezpečovať lokomotíva na benzínový pohon.
- Vyťažенú rudu z baní na strane Mlyniek, ale čiastočne aj z dobšinskej strany, budú dopravovať úzkokoľajnou železnicou o dĺžke 1,6 km lokomotívou na benzínový pohon a to až k 410 m dlhej zväznej na elektrický pohon, ktorej horná stanica bude nad už spomínanou 300 metrovou úzkokoľajkou a tak aj táto ruda bude ďalej do úpravne dopravovaná touto železničkou. Spoločnosť v roku 1911 dala postaviť v údolí Hnilca 6 jednoposchodových drevených obytných domov, jednu kancelársku a jednu prevádzkovú budovu, ako aj budovu pre kasárne žandárov.
- v roku 1911 bolo z evidencie banského majetku kniežaťa Coburga vyradená hornouhorská banská miera chráneného názvu Kuthen na území Spišskej Novej Vsi, ktorá bola udelená na železnú rudu o rozlohe 5 380 m².
- v stratenskej železiarni vo vlastníctve kniežaťa Coburga sa dňa 27. februára 1911 pri hornom podávaní zariadení, udusil pomocný robotník Bertalan Špinner a to následkom jeho opitosti.

❖ rok 1912:

- v roku 1912 do mokrej úpravne vo Vlachovskej Maši namontovali novú sadzačku a do prevádzky dali 24 nových banských vozíkov. Okrem toho rozšírili aj existujúce odkalisko.
- bola vybudovaná elektráreň na rieke Hnilec pri osade Rakovec
- v banských prevádzkach mesta Dobšiná, v roku 1912, znížili počet robotníkov, pretože mesto zmluvne zabezpečilo pre Boršodskú továreň na oceľ a oceľové nástroje (Borsodi aczél- és aczélszerszámgyár) iba 100 000 q železnej rudy a 10 000 q železnej trosky. Na získanie uvedeného množstva bol existujúci stav zamestnancov veľmi vysoký, ale zároveň sa mesto postaralo, aby prepustených robotníkov zamestnali v okolitých prevádzkach. V bani Steinberg, v roku 1912, ukončili otvárkové práce tak, že na overenie hĺbkového pokračovania ložiska pod úrovňou strednej štôlne, z vyrazeného otvárkového prekopu, situovaného o 8,5 m nižšie, prehĺbili prieskumnú šachtu, čím s konečnou platnosťou zistili mocnosť sideritového ložiska 20 m. Rozsah ložiska bol tak vo vyšších aj nižších etážach celkom známy a v priebehu roka začali, spodným lavicovaním so základkou, ložisko sideritu dobrej kvality dobývať. V bani Michaeli – Altenberg pokračovali v ťažbe ložiska železnej rudy, ktorej ložisko bližšie pod povrchom bolo značne porušené a preto tu dobývali so základkou. V bani Biengarten ťažba napredovala v závislosti od postupu odstraňovania skrývky. V súčasnosti ťažili úzky pruh ložiska na

hranici banského poľa Palczmann, kde prednostne odstraňovali najprv skrývku. Po jej odstránení otvorila doteraz nedotknutú časť banského poľa Biengarten, ktorá hraničí s banským poľom Dreieck. V bani Massörter ťažili pomerne menej, pretože sa prednostne venovali odstraňovaniu skrývky na horných obzoroch s cieľom odťažiť tu časť ložiska, aby mohli začať ťažiť na nižšom obzore. V mestskej dedičnej štôlni vykonávali údržbárske práce. V bani Samu obnovovali výdrevu, pretože Boršodská továreň na oceľ a oceľové nástroje (Borsodi aczél- és aczélszerszámgyár) ešte neodviezli všetku železnú rudu zo skládky a tak ďalšie ťažobné práce, pre nedostatok skladovacieho miesta, nemohli vykonávať. V dobšinskej bani Bonaventura, v roku 1912, začali s dôležitými prácami vo vedľajšom prekope, vychádzajúcom z dedičnej štôlnie. Ten, v dĺžke 27,8 m vyrazili v bridličnatej hornine a predpokladali, že prekop v 50. metroch narazí na ložisko železnej rudy, ktoré už bolo známe z povrchového dobývania. Práce postupovali bez problémov a pre uľahčenie dopravy materiálu prekop vybavili koľajnicami a vyťažený materiál dopravovali na povrch dedičnou štôľňou.

- banské práce v dobšinských baniach kniežaťa Coburga, v roku 1912, prebiehali obdobne ako v predchádzajúcom období v pomerne obmedzenom rozsahu a bez mimoriadnych udalostí, nové zariadenie do prevádzky nezaviedli.

- Dobšinská vysoká pec vo Vyšnej Maši (dobsinai belső kohó), ktorú v r. 1912 mala v nájme Boršodská továreň na oceľ a oceľové nástroje (Borsodi aczél- és aczélszerszámgyár), bola celý rok v prevádzke. Na dopravu surovej rudy do pece, postavili 100 m dlhú úzkokoľajku, čím nahradili doterajšiu ručnú dopravu pomocou fúrikov. V druhej polovici roka, následkom extrémneho počasia, došlo k negatívnemu ovplyvneniu prevádzky, cesty k vysokej peci, ktoré aj za normálneho počasia boli v zlom stave, sa stali, následkom dlhotrvajúcich dažďov, neschodnými.

- Dobšinská banská spoločnosť Martini kobalt – nikel (dobsinai Martini kobalt – nikkeltárasaság) celý rok 1912 pokračovala v banskej činnosti s nádejou do budúcnosti, pretože podľa názoru odborníkov znalých miestnych pomerov, je dosiahnutie kvalitne zrudnených častí ložiska pravdepodobné. Banská, ťažobná a zhodnocovacia (predajná) spoločnosť Martini kobalt – nikel, po deväť ročnej prestávke, v roku 1906 obnovila svoju činnosť, nie však v stenseifenskej mestskej dedičnej štôlni, ale v erárnom banskom poli Karol, kde pri ťažbe železnej rudy objavili niklovú rudu a kde si spoločnosť prevzala prepustené ťažobné práva. Táto banská spoločnosť začala svoju prevádzku v starých štôľňach, ktoré sa nachádzali v dĺžkovej banskej miere Emanuel – Ezechiel príslušnej k erárnemu banskému poľu Karol a boli situované o 70 až 100 m vyššie, ako mestská dedičná štôľňa.

- Dobšinské mediarne úč. spoločnosť (Dobsinai rézművek-részvénytársaság), ktorá sa do banských prác a stavby úpravne v minulom roku zapojila veľmi rázne, v roku 1912 však jej práce mali klesajúcu tendenciu, následkom čoho stavbu úpravne v Mariánskej doline dokončili iba do polovice a v októbri toho roku práce tu zastavili. Zároveň zastavili práce aj na stavbe pece, kde doteraz postavili iba dymovod a 40 m vysoký komín. Na konci roka aj banské práce vykonávali iba prerušovane a obmedzene.

- Uhorská banská účastinárska spoločnosť Dobšiná (Magyar bányarészvénytársaság Dobsina) celý rok 1912 vykonávala iba údržbárske práce.

Doprava rudy z baní Zuzana, Lajos a Oskar do pražiacich pecí Prostredný Hámor v roku 1912

❖ rok 1913:

- Dobšinské mediárne účastinárska spoločnosť (Dobsinai rézművek részvénytársaság) vo svojich prevádzkach v **Dobšinej** a na území Mlyniek (dobsina-hollópataki rézbányavállalat) v roku 1913 skoro úplne dokončila veľkokapacitnú úpravňu a v blízkej budúcnosti môže začať zušľachťovať medenorudnú surovinu. Spoločnosť vo svojich prenajatých baniach na území Mlyniek (hollópataki bányák) v roku 1913 vykonávali iba otvárkové práce. Práce na stavbe úpravne, začaté ešte v roku 1912, boli pre finančnú krízu prerušené a koncom roka 1913 boli opäť obnovené. Predpokladalo sa, že v roku 1914 bude možné zahájiť prevádzku novej úpravne.

- v roku 1913, z majetku fideikomisu kniežaťa Coburga prešli do vlastníctva Banskej a hutnej účastinárskej spoločnosti Filipa Coburga (Coburg Fülöp herczegféle bánya- és kohóművek részvénytársaság) banské prevádzky na území Mlyniek (hollópataki bányaüzem), pričom nere realizovali žiadne nové otvárkové práce a ani nezaviedli nejaké nové zariadenia do prevádzky. Ťažba z prevádzky spoločnosti za rok 1913 bola 133 913 q (za predchádzajúci rok 122 418 q) surovej železnej rudy a 9 020 q železnej trosky, ktorú spracovali v stratenskej železiarni. V stratenských železiarňach Banskej a hutnej účastinárskej spoločnosti Filipa Coburga, v roku 1913, začali stavať novú strojoňu, v ktorej bude nainštalované zariadenie pozostávajúce z lokomobily patentom chráneného typu Wolf o výkone 250 HP, poháňanej prehrievanou parou, na výrobu ktorej sa využíval kychtový plyn a z trojfázového generátora o výkone 2000 kVA pri napätí 3100 V.

- Dobšinské mediárne účastinárska spoločnosť (Dobsinai rézművek részvénytársaság) v roku 1913 ešte stále nezačala prevádzku kovohuty a úpravne medenej rudy.

- v banských prevádzkach mesta **Dobšinej** v roku 1913 opäť poklesol počet zamestnaných robotníkov, čoho príčinou bolo čiastočné obmedzenie prác, ale aj odchod niektorých robotníkov do dôchodku. Práce boli obmedzované, pretože v roku 1913 nebolo potrebné odstraňovať skrývku v takom veľkom rozsahu a to vzhľadom na skutočnosť, že vyťažili iba zmluvne dohodnutých 100 000 q železnej rudy, i keď boli k dispozícii ešte aj ďalšie zásoby. Prepustení robotníci dostali zodpovedajúcu prácu v okolitých prevádzkach. V baniach na Steinbergu začali rudnú surovinu ťažiť etážovou dobývacou metódou (dobývanie v laviciach) so základkou.

- v dobšinských banských prevádzkach kniežaťa Coburga, v roku 1913, nedošlo k závažnejším zmenám. Bane, huty a hronské železiarne prevzala do svojej správy Banská a hutná účastinárska spoločnosť kniežaťa Filipa Coburga (Coburg- herczegi bányák és vasgyárak részvénytársaság) a dalo sa predpokladať, že bude spoločnosť zavádzať nové technológie a realizovať významnejšie otvárkové práce, ale pre nastávajúci úpadok železiarskeho priemyslu, prevádzka ich zariadení prebiehala iba obmedzene, podobne ako tomu bolo v predchádzajúcom roku.

- banské prevádzky spoločnosti Martini kobalt – nikel v **Dobšinej** (dobsinai Martini kobaltnikkel) boli po celý rok 1913 v činnosti. Ložiskové pomery v existujúcich baniach sa pomerne značne zhoršili, keďže v úrovni spodnej dedičnej štôlni smerne i po sklone sa Ni-Co zrudnenie úplne vytratilo, rovnako ako aj v štôlni Emanuel, ktorá leží o 100 m vyššie, kde sa na viac vo veľmi tvrdej hornine v polroku 1913 podarilo vyraziť iba 31,8 m.

- banská prevádzka Jakobi – Bonifacius v Dobšinej (Dobsinai Jakobi-Bonifacius bányamű) bola po celý rok 1913 v činnosti. Práce zabezpečovali traja robotníci v štôlni Pauli, situovanej na úpätí údolia, ktorej razenie prebiehalo v kremitom diorite. Štôľňu predĺžili o 34,8 m, pričom prerazili dve žily s obsahom arzenopyritu.

- Dobšinské mediárne účastinárska spoločnosť (Dobsinai rézművek részvénytársaság) v roku 1913 ťažili málo rudnej suroviny, svoju činnosť upriamili skôr na ďalšie otvárkové práce, zmáhanie starých štôlní a dokončovanie začatých prác na stavbe úpravne rudy v okolí Mlyniek - Havranej doliny.

Najvýznamnejším z banských prác, vykonávaných v tomto roku, bolo razenie 721 m dlhej pomocnej štôlne Wohl (Wohlsegédváró), ktorá podzemne spojí údolie Jóremény na dobšinskej strane s údolím Hnilca a bude slúžiť ako jedna z hlavných dopravných tratí.

- Uhorská banská účastinárska spoločnosť **Dobšiná** (Magyar bányarésztársaság Dobsina) v roku 1913 vykonávala iba údržbárske práce. Spoločnosť sa, pre finančné ťažkosti, dostala do kritickej situácie.

- v roku 1913, banské a hutnícke oprávnenia fideikomisu kniežaťa Filipa Coburga (Fülöp Coburg herczegi hitbizomány), boli úradne prepísané na Banskú a hutnícku účastinársku spoločnosť kniežaťa Filipa Coburga (Coburg Fülöp herczeg-féle bánya és kohóművek részvénytársaság).

❖ rok 1914:

- Dobšinské mediarne účastinárska spoločnosť **Dobšiná** (Dobsinai rézművek r. t.) v prenajatých baniach na území Mlynky – Havrania dolina svoju činnosť v roku 1914 upriamila na vykonávanie otváracích prác. V baniach na okolí Kráľovej hory (Kőnigsberg) predĺžili štôľňu Žigmund o 34 m a zo štôlne Spodný Filip začali s hĺbením slepej šachty, v prevádzkach na Knoli, predĺžili štôľňu Horný Filip o 41 m východným smerom a štôľňu Karol o 44 m. V roku 1914 dokončili stavbu centrálnej elektrárne začatú ešte v roku 1912. Táto elektráreň bude vyrábať elektrickú energiu pre úpravňu, postavenú na území mesta Dobšiná, ako pre kompresorovne pri všetkých banských prevádzkach. Vodu, nevyhnutnú na pohon vodnej turbíny, privádzali železobetónovým žľabom o dĺžke 2490 m s kruhovým prierezom priemeru 1,2 m z rieky Hnilce. Vodná elektráreň bola postavená na Hnilci v oblasti Stupy. V predmetnom roku vyťažili 58 096 q medenej rudy, ktorú spracujú v úpravni, postavenej na území mesta Dobšiná.

- v baniach Banskej a hutníckej účastinárskej spoločnosti kniežaťa Filipa Coburga (Coburg Fülöp herczeg-féle bánya- és kohóművek r. t.), na území **Mlynky** – Havrania dolina, v roku 1914 nevykonávali nové otváracie a prieskumné práce. V štôlni Spodný Filip zriadili nový sklad banských trhavín. Pôvodný stav robotníkov 71, sa pre nepokojné vojnové pomery, znížil na 41, táto skutočnosť by však nemala ovplyvniť výšku ťažby, ale prieskumné a otváracie práce bude potrebné znížiť na minimum. Výška ťažby železnej rudy bola 135 545 q (v minulom roku 133 918 q) a 4 266 q železnej trosky (9 020 q). Z tohto množstva 30 305 q rudy predali účastinárskej spoločnosti Rimavskomuránsko-šalgótarjánske železiarne (Rimamurány-salgótarjáni vasmű részvénytársaság) a 100 240 q rudy spolu so železnou troskou spracovali vo vlastných hutiach. Banská a hutnícka účastinárska spoločnosť kniežaťa Filipa Coburga (Coburg Fülöp herczeg-féle bánya- és kohóművek r. t.) vo svojej stratenskej železiarni, v roku 1914, dokončila stavbu a montáž zariadenia novej strojovne, ktorú začala ešte v roku 1913. Pre nepokojné, predvojnové, pomery sa stav robotníkov znížil zo 76 osôb na 40. Preto, ale aj pre zlú situáciu na trhu so železom zastavili prevádzku jednej pece, ktorá ostala nečinná až do konca roka 1914. Výroba surového železa za rok 1914 bola 760 733 q (v minulom roku 100 000 q), z ktorého množstva 23 226 q spoločnosť ďalej spracovávala vo vlastnej hronskej rafinérii, 2 530 q predali na domácom a 13 432 q na zahraničnom trhu. Zvyšné množstvo surového železa museli uskladniť v Stratenej. Vo Vlčej doline postavila firma prvú kompresorovú stanicu.

- Dobšinské mediarne úč. spol. (Dobsinai rézművek r. t.) v roku 1914 vyťažili 9638 q medenej rudy, čo vzhľadom na predchádzajúci rok, keď ťažba bola 175 q, je značný pokrok.

- v roku 1914 ťažba Ni – Co rúd na území Dobšinej úplne stagnovala.

- v banskej prevádzke Július roku 1914, zo stredného obzoru zväžnej vyrazenej z úrovne štôlne Spodný Július predĺžili rozrážky východným a západným smerom o ďalších 56,4 m.

- Banská a hutnícka účastinárska spoločnosť kniežaťa Filipa Coburga (Coburg Fülöp herczeg- féle bánya- és kohóművek r. t.) v roku 1914 vo svojich prevádzkach mala obmedzenú činnosť a to preto, že boli zlé trhové pomery a vojnová situácia, čo spôsobilo, že stratenská železiareň nemohla vyrobené surové železo predat.

- v banskej prevádzke Michaeli – Altenberg, ktorá bola súčasťou mestských baní v **Dobšinej**, v roku 1914 bol vyrazený prekop až do ložiska železnej rudy, ktorý vychádzal zo susedného banského poľa Boromäi a otvoril tak ložisko sideritu, kde vykovali ťažobné práce. Dĺžka štôlne tak dosiahla 66 metrov. V pomocnom prekope v poli Bonaventura konečne dosiahli doteraz 10 m mocnú, ale až do podlažia ešte nepreskúmanú žilu kvalitného sideritu, čo predstavovalo novú, doteraz neznámu, zásobu rudnej suroviny. Dĺžka prekopu, od mestskej dedičnej štôlne, bola 146,8 metrov.

- v banských prevádzkach Dobšinských mediarní úč. spol. (Dobsinai rézművek r. t.) po celý rok 1914 vykonávali ťažobné práce. Najnovšie otvárkové práce realizovali v štôlni Stará Jóremény, ktoré narazili na 1,5 – 3 m hrubú žilu limonitu, ktorá obsahovala aj medenú rudu a bola tak otvorená v smernej dĺžke 73 m. V tomto roku intenzívne pracovali aj v banských prevádzkach na území Mlynky – Havrania dolina a okrem toho v Marianskom údolí na dobšinskej strane dali do prevádzky začatú stavbu úpravne, ktorej úplné strojné vybavenie bude ukončené v roku 1915. Na rok 1915 plánovali zaviesť do používania v baniach vrtné kladivá, vybaviť slepú šachtu v bani na Langenbergu ťažným zariadením a postaviť medenú hutu v Dobšinej.

❖ rok 1915:

- medenorudné baníctvo, na území **Dobšiná** – Havrania dolina, prevádzkované firmou Dobšinské mediarne úč. spol. (Dobsinai rézművek részvénytársaság), v roku 1915, vykazovalo rozvoj svojej činnosti, keď vyťažilo 87 568 q medenej rudy. Na zabezpečenie úpravy vyťaženej suroviny, sa v úpravni v údolí Hnilca začala prevádzka, ale ukazuje sa, že pre nastávajúci nedostatok medi a stúpajúci dopyt, môže si zariadenie a prevádzka úpravne vyžadovať ešte ďalšie finančné prostriedky, aby mohla zabezpečiť žiadané množstvá. Vzhľadom na to, že meď a olovo malo pre vojenstvo veľký význam, nielen zainteresované banské spoločnosti, ale aj vojenské riadiace orgány, mali záujem na náraste výroby týchto kovov. Preto, najmä v baníctve na medené rudy, došlo k zriaďovaniu viacerých vojenských banských závodov prípadne k obnovovaniu stagnujúcich prevádzok.

- pod vojenskú banskú správu doteraz boli zaradené banské prevádzky:

- 1) Medené bane na Schwarzenbergu a Zinnopelkamm v Dobšinej vo vlastníctve Uhorskej banskej účastinárskej spoločnosti (Magyar bányarészvénytársaság)
- 2) Medené bane na Hirschko hlung-u na území Dobšinej, vo vlastníctve spoločnosti P. Hagyi Risto a spol. (P. Hagyi Risto et Co.)
- 3) Baňa na medenú rudu Johanni v Dobšinej vo vlastníctve J. Kirschnera a spol. (J. Kirschner et Co.)

- Dobšinské mediarne úč. spol. (Dobsinai rézművek részvénytársaság) začali stavať, pod erárnym vojenským vedením, aj medenú hutu v Dobšinej, konečná realizácia ostávala však na nasledujúci rok.

- v baniach na území Mlynky – Havrania dolina, ktoré mali v nájme Dobšinské mediarne úč. spol. (Dobsinai rézművek részvénytársaság), v roku 1915, zvýšili ťažbu medenej rudy z 58096 q v predchádzajúcom roku na 76772 q, čo bolo v záujme zabezpečenia suroviny pre novú úpravňu. Nové prieskumné a otvárkové práce nevykonávali. Začaté hĺbenie a vystrojovanie slepej šachty v štôlni Spodný Filip, v roku 1915, ukončili. Do používania dali ďalšie dve vrtné kladivá typu Flottmann na stlačený

vzduch. Okrem toho, v štôlni Spodný Filip, zriadili hlavný a príručný sklad trhavín (dynamitu). Od 1. novembra 1915 sa na prevádzku vzťahovala účinnosť vojnových predpisov.

- banské prevádzky na území Mlynky – Havrania dolina, vo vlastníctve Banskej a hutníckej účastinárskej spoločnosti kniežaťa Filipa Coburga (Coburg Fülöp herczeg- féle bánya- és kohóművek r. t.), boli v roku 1915 podriadené pod účinnosť vojnových zákonov. Spoločnosť dostala od vojenskej správy väčšiu objednávku pre stratenskú železiareň, ktorú ak mali zabezpečiť, museli preradiť všetkých robotníkov z banských prevádzok do železiarskej výroby, následkom čoho museli všetky prieskumné, otvárkové a prípravné práce zastaviť. Nové prevádzkové zariadenia, v roku 1915, nezaviedli. Práce vykonávalo 60 robotníkov, vyťažili 63250 q železnej rudy a 4222 q železnej trosky. Na domácom trhu z vyťaženého množstva predali 6396 q železnej rudy, ostatnú spracovali v stratenskej železiarni.

- Banská a hutnícka úč. spol. Filipa Coburga, v roku 1915, svoju stratenskú železiareň po celý rok prevádzkovala prednostne a zvýšenou intenzitou, pretože iba tak mohla vyhovieť požiadavkám vojenskej správy. Nové zariadenia nezaviedli, dve vysoké pece, pri počte 75 robotníkov, spracovali 9457 q surovej a 117079 q praženej železnej rudy. Potrebnú železnú rudu vyťažili vo vlastných baniach na území Mlynky – Havrania dolina a okrem toho 32963 q surovej železnej rudy odkúpili od mesta Dobšiná. Zo spracovaných 126536 q železnej rudy vyrobili 70369 q surového železa

- Dobšinské mediarne úč. spol. v roku 1915 vyťažila už 10796 q medenej rudy oproti 1158 q v minulom roku. Intenzívna prevádzka bola aj v baniach na území Mlynky – Havrania dolina a tak úpravňa v Mariánskej doline bola až nadmerne zásobená surovou rudou.

- Banská a hutnícka účastinárska spoločnosť kniežaťa Filipa Coburga (Coburg Fülöp herczeg- féle bánya- és kohóművek r. t.), v roku 1915, vo svojich baniach zintenzívnila svoju činnosť. Snažili sa realizovať nové otvárky, ale pre narukovanie väčšej časti robotníkov, museli túto činnosť prerušiť a sústrediť sa na ťažobné práce, aby mohli nepretržite pracujúce stratenské železiarne zásobovať surovinou a tak zabezpečiť splnenie veľkých objednávok vojenskej správy. V tomto roku zabezpečila aj predĺženie úseku lanovej visutej dráhy Krištofova lúka – Vlčia dolina o 250 m vo Vlčej doline.

- úpravňa rudnej suroviny v Mariánskom údolí na území Dobšinej, vo vlastníctve účastinárskej spoločnosti Dobšinské mediarne (Dobsinai rézművek r. t.), bola po celý rok 1915 v prevádzke, ku konci roka aj v nočnej. Prevádzka úpravne boli odstavená iba nútene a to v prípade nedostatku vody. V úpravni boli namontované dva nové magnetické separátory.

- dobšinská mestská vysoká pec vo Vyšnej Maši (Dobsinai belső kohó), ktorú prenajímala Boršodská továreň na oceľ a oceľové nástroje úč. spol. (Borsodi acél- és acélláru szerszámgyár r. t.), v roku 1915, následkom vojnových rokov, prerušila prevádzku a keďže 12. apríla 1915 sa úplne minuli zásoby paliva, museli vysokú pec nútene odstaviť z prevádzky, čím bola zničená jej vymurovka.

❖ rok 1916:

- Uhorská banská účastinárska spoločnosť (Magyar bányarésztvénytársaság) s baňami na Schwarzenbergu a Zinopelkamm a P. Hagyi Risto et Co. s baňou Hirschkohlung, vyťažili v roku 1916 34413 q medenej rudy v cene 229938,26 korún.

- súkromná banská firma Dobšinské mediarne úč. spol. (Dobsinai rézművek résztvénytársaság) vo svojich dobšinských a havranodolinských baniach v roku 1916 vyťažila 132874 q medenej rudy v cene 195765,50 korún.

- Dobšinské mediarne úč. spol. (Dobsinai Rézművek r.-t.) vo svojich prenajatých baniach na území Mlynky – Havrania dolina, v roku 1916 nere realizovali nové prieskumné a otvárkové práce, pretože ich

súčasný stav pri existujúcom počte robotníkov, umožňoval iba zabezpečenie požadovanej výšky ťažby rudy. Spoločnosť v r. 1916 začala stavať triediareň rudy a lúhovňu (lugszómu) so zariadením, ale ich ukončenie, pre nedostatok materiálu a robotníkov, museli odložiť na neurčito.

- v prevádzke kniežaťa Filipa Coburga banské a hutné závody úč. spol. (Coburg Fülöp herczeg -féle bánya- és kohóművek r.- t iglőhollópataki üzeme) na území Mlynky – Havrania dolina, sa v r. 1916, nevykytli žiadne mimoriadne prípady. Podstata banských prác spočívala v ťažbe suroviny podobne ako aj v predchádzajúcom roku. Spoločnosť z časti realizovala stavbu 5. nových šachtových pražiacich pecí, ďalej zriadenie zariadení na strojné vŕtanie v bani Filip a v dedičnej štôlni Klementína a na nakladacej stanici lanovky stavbu výťahu, kde dokončenie prác ostalo na nasledujúci rok.

- dve vysoké pece v stratenskej železiarni vo vlastníctve Filipa Coburga banské a hutné závody úč. spol. (Coburg Fülöp herczeg –féle bánya és kohóművek) boli celý rok 1916 bez problémov v prevádzke, iba jedna vysoká pec bola pre vykonávanie opráv 6 týždňov odstavená.

- vojnovým pomerom možno pripísať, že Dobšinské mediarne úč. spol. (Dobsinai rézművek részvénytársaság) postavili medenú hutu a výrobnú prevádzku na chalkantit (rézkohó és rézgálictermelő te-lep), ďalej že firma Uhorské bane úč. spol. (Magyar bánya-részvénytársaság) a firma P. Hagyi Risto a spol. (P. Hagyi Risto és társa) pod vedením dobšinského vojnového banského riaditeľstva (dobsinai cs. és kir. katonai bányavezetőség) sa dostali do intenzívnej činnosti a úpravňa medenej rudy firmy Uhorská banská účastinárska spoločnosť Dobšiná (Magyar bánya-részvénytársaság Dobsina) začala prevádzku, keď v najbližšej dobe doplnia jej vybavenie o flotáciu.

- významným pokrokom v roku 1916 bolo aj zlepšenie strojného vŕtania, keď zaviedli prevádzku vrta-cích kladív v Dobšinej v baniach kniežaťa Coburga, ďalej v dobšinských medenorudných baniach firmy Uhorská banská úč. spol. (Magyar bánya-részvénytársaság Dobsina) a firmy P. Hagyi Risto a spol.

- firma Dobšinské mediarne úč. spol. (Dobsinai rézművek részvénytársaság) v r. 1916 dokončila cen-trálnu elektrárňu v Dobšinej a aglomeračné zariadenie typu Krupp úpravne v Mariánskom údolí a v prevádzkach kniežaťa Coburga v Dobšinej postavili 3 nové pražiacie pece.

- v roku 1916 po prvý raz začala produkovať dobšinská medená huta Dobšinských mediární úč. spol. (Dobsinai rézművek részvénytársaság). Predbežne vyrobila 437 q sírneho kamienka (kéneskő) v cene 73416 K. Z neho v konvertori získavali čiernu meď, ktorú potom v peci vyhrievanej olejom granulovali a granulovanú meď spracovávali vo vylúhovacom zariadení huty na síran mednatý (rézgálic).

- Banské a hutné závody Filipa Coburga úč. spol. (Coburg herczegi bánya és kohóművek részvénytársaság), v roku 1916, vo svojich baniach na území mesta Dobšiná, intenzívne ťažili. Ich snahou bolo aj otvorenie baní vo Veľkej vlčej doline, ale pre nedostatok robotníkov, otvárký nepostupovali žiadane rýchlo. Spoločnosť utrpela značnú škodu, keďže pražiarnie v Biengartene na území mesta úplne zho-reli. Príčinou požiaru bol skrat na zariadení elektrického výťahu. Prevádzka musela byť prerušená na tri týždne.

V priebehu roka 1916 plánovali a z časti aj realizovali postavenie nových 6. šachtových pražiacich pecí v pražiarni Biengarten k 6. doterajším, tak aby v roku 1917 pracovalo všetkých 12 pražiacich pecí.

- prevádzka v železorudných baniach mesta Dobšiná v roku 1916 bola pomerne živá. Významnou bola skutočnosť, že pomocný prekop v poli Bonaventura predĺžili o 8 m a jeho čelba narazila na kvalitnú žilu čistého sideritu, ale pre ťažkosti pri odťažbe, ako aj nedostatku potrebného množstva trhavín, mu-seli v júni práce prerušiť. Mesto v roku 1916 predalo Boršodskej oceliarskej účastinárskej spoločnosti 35 105 q železnej rudy a Účastinárskej spoločnosti kniežaťa Coburga 60 468 q.

- dobšinská vysoká pec vo Vyšnej Maši (Dobsina városi kohó), ktorú mala v nájme Boršodská továreň na oceľ a oceľové nástroje úč. spol. (Borsodi acél- és acéltáru szerszámgyár részvénytársaság), v roku

1916 až do polovice februára, bola mimo prevádzky. Od polovice februára do konca marca dokončili, predchádzajúceho roka začatú, obnovu výmurovky pece a začiatkom apríla, bola prevádzka v novo vymurovanej peci, začatá. Začatie prevádzky umožnilo uzavretie zmluvy s továrňou na náboje patriacej Účastinárskej spoločnosti Dr. Lipták a spol. v Pestszentlőrinc (dnes mestská časť Budapešti), podľa ktorej tejto spoločnosti vyexpedujú celé vyrobené množstvo surového železa za predpokladu, že poskytne potrebný počet robotníkov a povoznícku kapacitu tak, aby to odpovedalo kvalifikácii vojenskej prepravy určenej spoločnosti.

- ťažbu, v baniach účastinárskej spoločnosti, Dobšinské mediarne (Dobsinai rézművek részvénytársaság), v roku 1916, i keď akokoľvek bola, či už hospodárskym záujmom, alebo vojenskou správou žiadaná, nebolo možné zvyšovať, čo v prvom rade spôsobil nedostatok robotníkov. Preto v baniach nevykonávali nové prieskumné a otvárkové práce. Súčasný stav otvorených zásob nerastnej suroviny, aj tak dovoľoval, pri existujúcom počte baníkov, zabezpečenie ťažby. Novšie otvárkové robili v bani Zemberg a v štôlni Wohl na niklové rudy. Spoločnosť už v roku 1915 začala stavať parnú elektrárňu, ktorú v priebehu nasledujúceho roka aj dokončila. Okrem toho, zriadili na území mesta Dobšiná medenú hutu (kohóteľ), ktorá pozostávala z taviacej pece medi s vodným plášťom, ktorá denne spracovala 15 t vsádzky, z konventoru typu Bessemer o výkone 7,5 t/deň a rafinačnej pece o výkone 5 t/deň. V tejto súvislosti realizovali aj výrobu skalice modrej (rézgálic) o dennom výkone 5 ton.

- Dobšinské cisárske a kráľovské vojenské riaditeľstvo baní (Dobsinai cs. és kir. katonai bányavezetőség), v máji minulého roka, prevzalo do prevádzky bane Zinnopelkamm, Schwarzenberg a Za skalou od Uhorskej banskej účastinárskej spoločnosti Dobšiná (Magyar bányarészvénytársaság Dobšina) a bane Hirschkohlung vo vlastníctve firmy P. Hagyi Risto et Comp., ako aj niklovú baňu Martini vo vlastníctve oprávnenej banskej spoločnosti Cobalt – Wikel s celkovým počtom 150 baníkov. Koncom septembra 1916, vedenie zaviedlo strojné vŕtanie v bani na Schwarzenbergu.

- na začiatku septembra dali do prevádzky aj úpravňu rúd vo vlastníctve firmy Uhorská banská účastinárska spoločnosť (Magyar bányarészvénytársaság). Na zlepšenie účinnosti prevádzky úpravne, vojenské banské riaditeľstvo, na základe vykonaných skúšok firmou Humbolt, rozhodlo o doplnení strojného vybavenia o vyplavovacie zariadenie. Prípravné práce začali ešte v decembri, ale jeho montáž ostala na rok 1917.

❖ rok 1917:

- vojenská správa dala postaviť lanovku z medenorudných baní na Schwarzenbergu do prekladacej stanice v **dobšinskej** Lányiho Hute

- v Dobšinej bola vybudovaná tepelná elektrárň s parnou turbínou systému Zoelly

❖ rok 1919:

- na zúžitkovanie náleziska bola v **Dobšinej** založená firma Azbest spoločnosť s ručením obmedzeným

❖ rok 1921:

- dňa 1. júla začala prevádzku skúšobná úpravňa azbestovej suroviny v **Dobšinej**

- bola ukončená prevádzka vysokých pecí železiarne v **Stratenej**

❖ rok **1923**:

- mesto **Dobšiná** odkúpilo od Účastinárskej spoločnosti Dobšinské mediarne hydrocentrálu postavenú roku 1912 v Stupoch pri osade Rakovec, elektrickou energiou zásobovala mesto a Azbestové závody

❖ rok **1924**:

- v dobšinských baniach kniežaťa Coburga v revíri Biengarten zaviedli do užívania príklepné vrtačky Flottmann

- v **Mlynkoch** zaviedli dopravu lokomotívou

- v coburgovskom banskom poli bol vyvrtaný hlbinný vrt so zámerom zistenia hĺbkového pokračovania ložiska v Biengartene

- bratská pokladnica v **Dobšinej** bola včlenená do Revíznej bratskej pokladnice pre Slovensko Bratislava

❖ rok **1925**:

- ložisko azbestonosnej suroviny a zariadenia v **Dobšinej** prešli do vlastníctva Rotschildovho koncernu

❖ rok **1927**:

- začali raziť dedičnú štôľňu **Július** pri Vyšnej Slanej

❖ rok **1928**:

- začali stavať nový závod na ťažbu a úpravu chryzotilového azbestu v **Dobšinej**, nová úpravňa začala prevádzku dňa 4. apríla

❖ rok **1929**:

- dňa 17. apríla nadobudli účinnosť Banské policajné predpisy pre Slovensko a Podkarpatskú Rus

❖ rok **1934**:

- zákonom č. 178/34 bola zriadená samostatná banská inšpekcia

❖ rok **1936**:

- dňa 2. novembra bola obnovená prevádzka v **mestských** železorudných baniach, ktoré boli nečinné od roku 1932

❖ rok **1938**:

- Coburgove závody postavili vo Vlčej doline pražiareň rúd

❖ rok **1939**:

- závod na dobývanie azbestonosnej suroviny v **Dobšinej** bol začlenený do nemeckého vojnového hospodárstva

❖ rok **1944**:

- v **mestskej** dedičnej štôlni zaviedli mechanizovanú odťažbu lokomotívou typu Ruhrtaler o výkone 10 HP

❖ rok **1946**:

- na základe Vyhlášky ministra priemyslu č. 1113 od 1. januára vznikol národný podnik železorudných baní, do ktorého majetkovej podstaty boli začlenené aj Mestské bane **Dobšiná** a Účastinárska spoločnosť, predtým Coburg – banské a hutnícke závody, závod Dobšiná-Mlynky
- vznikol závod Dobšiná ako organizačná súčasť podniku Železorudné bane

❖ rok **1951**:

- v dobšinskom azbestovom závode bola uskutočnená rekonštrukcia výrobného zariadenia na výrobu filtračného azbestu

❖ rok **1953**:

- dňom 1. januára došlo k delimitácii **dobšinského** závodu z podniku Azbestocementové závody Nitra ku podniku Slovenských nerudných baní n. p. Spišská Nová Ves

❖ rok **1958**:

- z organizačných dôvodov bol závod železorudných baní **Dobšiná** zrušený a prevádzky pričlenené k závodu Nižná Slaná

❖ rok **1961**:

- začala rekonštrukcia úseku Dedičná **Dobšiná**

❖ rok **1962**:

- začala výstavba revíru Július
- na banskom úseku Dedičná zaviedli do užívania prenosné akumulátorové lampy

❖ rok **1963**:

- dňa 22. decembra schválil Obvodný banský úrad Spišská Nová Ves plán otvárk, príprav a dobývania azbestonosnej suroviny závodu Dobšiná; bola zavedená výroba serpentínových terasových drvín a mikroazbestu

❖ rok **1964**:

- k 30. decembru bola likvidovaná mokrá gravitačná úpravňa rúd vo **Vlachove** – Maši

❖ rok **1966**:

- dňom 1. mája bola zlikvidovaná prevádzka v Mlynkoch

❖ rok **1967**:

- dňom 1. januára bol utvorený zlúčením troch bývalých závodov závod Východoslovenské kameňolomy a štrkopiesky n. p. v **Dobšinej**, kde organizačne patrila prevádzka na ťažbu a úpravu azbestonosnej suroviny

❖ rok **1969**:

- 16. decembra ťažba železných rúd na úseku **Dedičná** Dobšiná definitívne skončila

❖ rok **1974**:

- bola zastavená ťažba železnej rudy na úseku **Július**, dňa 5. 7. bol vyťažený posledný vozík

Osadenstvo úseku Július pri poslednom vyťaženom vozíku rudy 5. 7. 1974

❖ rok **1998**:

- ťažba, spracovávanie chryzotilového azbestu a výroba drveného serpentínu bola zastavená, čím banšská činnosť v Dobšinej zanikla

Použité zdroje:

Bányászati-és Kohászati Lapok roky 1868-1920

Izsó, I.: A Magyar bányászat évezredes története, A magyar bányászat kronológiája 1000-2000, V. kötet, Zalaegerszeg-Rudabánya, 2014

Izsó, I.: Szemelvények a középkori montanisztika magyarországi történetének írott forrásából (1000 – 1526), Rudabánya, 2006

Jelínek, B.-Wesselényi, J.: Ťažba a úprava nerudných surovín v závode Východoslovenské kameňolomy a štrkopiesky v Dobšinej, In Labancz, Š. (ed): Banícky Gemer, Osveta Martin 1973
Jílek F.-Kuba, J.-Jílková, J.: Světové vynálezy v datech, vyd. MF, Praha, 1977
Kilík, J.-Kravec, J.-Tomány, K.: Technické pamiatky spojené s banskou a hutníckou činnosťou na Gemeri. II. časť, Rožňava 2016
Markovič, J. (ed): 25 rokov Železorudných baní Spišská Nová Ves, Východoslovenské vydavateľstvo Košice 1970
Mikulík, J.: A Bánya- és Vasipar története Dobsinán, Bpest 1881
Rozložník, O.-Hunsdorfer, E. (eds): Banské mesto Dobšiná, Košice 2013
Sborník Spojeného banského revíru pre Slovensko a Podkarpatskú Rus, 1-2, Bratislava 1938

Mikuláš Rozložník, Košice 01/2024